

DIENST

Mannen en vrouwen in de M/V-discussie

Wat betekent genade voor de pastorale praktijk?

De kerk als thuis

Hoe ontwikkeld is de predikant?

57e jaargang nummer 1

maart
2009

In dit nummer

3
Redactioneel Anne Jan Kruizinga

M/V in de kerk
Tenslotte is alles in allen Anne Bert Dijkstra

12
Gemeente-zijn
De kerk als thuis Dirk-Albert Prins

16
Pastoraat
Drie wegen in plaats van twee Jasper Klapwijk

19
Diakenen 1
Nieuw diaconaat - een gids Peter van de Kamp

Diakenen 2
Diaconaat in de toekomst Dirk-Albert Prins

Predikanten
Hoe ontwikkeld is de predikant? Johan Harmanny

Diaconaat 1
Meer prioriteit Dirk-Albert Prins

23
Bijbel op bezoek
Achter glas Roel Meijer

24
Diaconaat 2
Wijk-Adoptie Dirk-Albert Prins

28
Diaconaal Steunpunt
Een nieuw gezicht Derk Jan Poel

DIENTST

57e jaargang 2009

nummer 1

maart 2009

DIENTST geeft concrete toerusting en ondersteuning, gericht op de dagelijkse praktijk in de gemeente, ten behoeve van bijzondere pastorale en/of diaconale taken in de gemeente. DIENST richt zich op ambtsdragers, predikanten, kerkelijk werkers en het gemeentepastoraat/diaconaat binnen de gereformeerde kerken (vrijgemaakt).

Redactie:

Gerdien Bredenhoff - redactieassistent
Peter van de Kamp, Zwolle
Anne Jan Kruizinga, Hardenberg, eindredacteur
Jacqueline van der Ziel-Visser, Zwolle
Henk Geertsema, Zwolle

Redactiesecretariaat:

Ebel Geertsema
Kameelvlinder 16
3822 AR Amersfoort
Telefoon: (033) 480 16 60
E-mail: ebel@geertsema.com

Administratie:

J.A. Kieft-Boersema
Catharinadaal 33, 6715 KA Ede
fax (084) 716 54 15
E-mail: administratie.dienst@kiefte.net

Nieuwe abonnees en adreswijzingen dienen **schriftelijk** aan de administratie doorgegeven te worden.

Betaling van abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van acceptgiro of factuur.

Abonnementsprijs: € 7,20 per jaar.

Gironummer 4921087
t.n.v. Stichting Dienst, Ede

Artikelen uit Dienst zijn op cassette beschikbaar voor mensen die een leeshandicap hebben.
Info: Stichting De Luisterpost / Bralectah, Zwolle
(038 - 427 04 48). E-mail: lpb@gbouw.nl

ISSN 0167 - 2401

Artikelen in Dienst zijn digitaal
beschikbaar via de website:
www.blad-dienst.nl

Redactioneel

Die oudjes van straks....

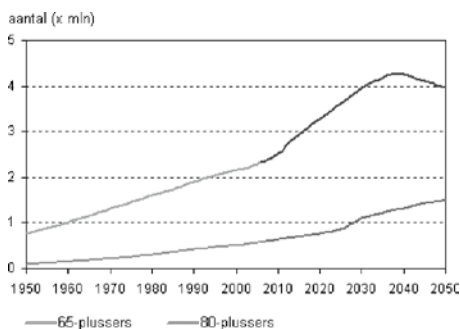
Anne Jan Kruizinga

Over 'die jeugd van tegenwoordig' is er de laatste jaren veel geschreven in de kerkelijke bladen. Voor de één een probleemgroep, voor de ander een uitdaging met nieuwe mogelijkheden en kansen. Over 'die oudjes van straks' lees je bijna nooit iets. En het zou best eens kunnen zijn dat deze doelgroep ons binnenkort bezig gaat houden in de kerken. En om te voorkomen dat we hen straks als 'probleemgroep' gaan bestempelen, kun je als kerken beter vandaag op zoek gaan waar de uitdagingen komen te liggen.

Op uitnodiging van 'christennetwerk GMV' zaten onlangs een groep mensen bij elkaar om samen na te denken over het onderwerp 'omgaan met vergrijzing'. Wat de deelnemers gemeen hadden was dat zij allemaal op de één of andere manier betrokken zijn bij de ouderen binnen onze kerken. Bijvoorbeeld op het gebied van zorgverlening, pastoraat, diaconaat, belangenbehartiging, opleiding en toerusting.

Eigenlijk ging het om de vraag of wij er met elkaar wel voldoende van doordrongen zijn dat de leeftijdsopbouw binnen onze maatschappij (en dus ook binnen onze kerken) snel aan het veranderen gaat. Aan de ene kant heeft dat te maken met de 'vergrijzing' en aan de andere kant met de 'ontgroening'. Dus naast dat er steeds meer ouderen bij komen, worden er tegelijk steeds minder kinderen geboren. Het gaat dus dubbel op! Het volgende plaatje (bron: CBS) waarin de leeftijdsopbouw van deze doelgroep vanaf 1950 in kaart is gebracht, inclusief een prognose tot 2050 spreekt voor zich:

Nog een gegeven welke voor de kerk niet onbelangrijk is: hoe hoger de leeftijd, hoe groter het aandeel vrouwen in de bevolking.

Vandaag de dag zijn er al meerdere kerken binnen ons kerkverband waar het doopvont soms jaren 'droog' blijft. Voor de andere kerken geldt dat het naïef is om te denken dat deze ontwikkeling hen voorbij gaat. Het kan absoluut geen kwaad om de plaatselijke situatie eens in beeld te brengen en daar beleid op te maken.

M/V in de kerk

Tenslotte is alles in allen

Vrouwen en mannen in de M/V-discussie

Anne Bert Dijkstra, Sytske Westra & Harm Wijnalda¹

Vorig jaar verscheen het deputatenrapport 'M/V in de kerk'. Daarin was de centrale vraag op welke manier de bezinning en besluitvorming over het toelaten van vrouwen in kerkelijke functies binnen de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt het beste kan worden aangepakt. Als onderdeel daarvan is ook onderzoek gedaan naar de opvattingen over de rol van de vrouw binnen de kerk². Het betrof een uitgebreid en representatief onderzoek onder zo'n 2500 GKv-leden tussen de 18 en 90 jaar, uit een representatieve groep van ruim 50 over het land verspreide kerkelijke gemeenten. Het onderzoek richtte zich onder meer op de vraag welke functies (bijvoorbeeld catecheet, lid van een commissie, ouderling, enzovoorts) volgens de ondervraagden door zowel vrouwen als mannen vervuld zouden kunnen worden, dan wel uitsluitend aan mannen zijn voorbehouden.

Ook zijn meningen van kerkleden over andere thema's onderzocht, die meer inzicht zouden kunnen geven in het waarom van de opvattingen over de functies van mannen en vrouwen. Het betrof onderwerpen zoals de betekenis van bijbelse noties, opvattingen over kerkelijke ambten, de rol van cultuur en plaatselijke omstandigheden of ideeën over de geschiktheid van vrouwen en mannen. Eveneens zijn gegevens verzameld over de meer algemene opvattingen van kerkleden over de positie van vrouwen en mannen in de samenleving. Naast het onderzoek onder kerkleden werd een identiek onderzoek uitgevoerd onder predikanten.

Kerkleden over m/v in de kerk

Uiteenlopende opvattingen

Een kleine groep uit de resultaten laat zien dat er zowel onder kerkleden als predikanten uiteenlopende opvattingen leven over de voor vrouwen gewenste positie in de ge-

meente. Een grote meerderheid geeft steun aan de huidige praktijk, waarin vrouwen niet in aanmerking komen voor het ambt van ouderling of predikant. Er is echter ook een aanzienlijke groep die aangeeft voorkeur te hebben voor zowel mannelijke als vrouwelijke ouderlingen en predikanten. De helft van de kerkleden staat positief ten opzichte van het toelaten van vrouwen tot het ambt van diaconen.

De verscheidenheid aan meningen blijkt ook wanneer andere aspecten in het beeld worden betrokken. Een relatief grote groep 'circa één op de vijf kerkleden' ziet het liefst dat alle ambten worden opengesteld voor vrouwen. Het gaat hier om kerkleden die een meer pragmatische aanpak voorstaan. Ook zij vinden dat de Bijbel richtinggevend is, maar vinden dat daaruit niet maar zo concrete voorschriften af te lezen zijn. Deze groep is sterker vertegenwoordigd onder hoger opgeleiden en de (gemiddeld) wat jongere gene-

raties kerkleden. Een eveneens relatief grote groep is van mening dat ambten alleen voor mannen open staan. Deze kerkleden huldigen meer traditionele opvattingen en vinden dat de huidige M/V-invulling binnen de GKv min of meer eenduidig uit de Bijbel kan worden afgeleid.

Brede overeenstemming

Het onderzoek laat naast verschil ook brede overeenstemming zien. Zo bestaat er brede steun voor de Bijbel als richtinggevend uitgangspunt, ook in het denken over M/V. Ook is een overgrote meerderheid van de kerkleden van mening dat taken en functies in de kerk in het algemeen gesproken door zowel vrouwen als mannen gedaan kunnen worden. Er wordt binnen de GKv, zo concludeerden de deputaten dan ook, positief gedacht over de inzet van vrouwen voor taken in de kerk.

Verschillen tussen vrouwen en mannen

Verschillende opvattingen?

Het onderzoek maakte eveneens duidelijk dat opvattingen over M/V in de kerk voor een deel in verband staan met sociaal-culturele factoren. Zo noemden we al de samenhang met leeftijd en het opleidingsniveau van kerkleden. Een interessante vraag is in hoeverre vrouwen en mannen verschillen in hun opvattingen en beleving van de huidige en wenselijke kerkelijke praktijk. Immers, als mannen en vrouwen min of meer stelselmatig verschillend in de M/V-discussie zouden staan, zou dat een belangrijk aandachtspunt zijn voor de verdere omgang met de M/V-vraag binnen de kerken.

Vershil...

Er zijn inderdaad meerdere redenen om te verwachten dat van dergelijke verschillen tussen mannen en vrouwen sprake zou kunnen zijn. Wetenschappelijk onderzoek wijst, in meer of mindere mate, op verschillen op onder meer sociaal-cultureel en psychologisch terrein (zie ook verderop). Dat maakt het niet onlogisch te veronderstellen dat dergelijke verschillen, net als op andere terreinen, ook doorwerken in opvattingen van mannen en vrouwen op godsdienstig en kerkelijk terrein. Een bekend gegeven is bijvoorbeeld de in het algemeen grotere betrokkenheid van vrouwen bij religiositeit en godsdienstige praktijken.

Bovendien nemen vrouwen en mannen binnen de GKv verschillende posities in en zouden voor beide, althans volgens de binnen de gereformeerde groep doorgaans heersende opvatting, verschillen taken, rollen en verantwoordelijkheden zijn weggelegd. Het zou dus niet verbazen wanneer de uiteenlopende ervaringen van vrouwen en mannen en het dominante M/V-idee binnen de kerken, leiden tot verschil tussen mannen en vrouwen in de beleving van de kerkelijke praktijk en de ideeën over hoe die zou moeten zijn.

Maarten Verkerk en Nienke Verkerk-Vegter wezen in dit blad nog onlangs op een specifieke factor die eveneens reden zou kunnen zijn om verschil in denken en/of doen van mannen en vrouwen te verwachten³. De zondeval leidde, zo geven Verkerk en Verkerk aan, onder meer tot ont-aarding van de man-vrouw relatie en zondige overheersing van de vrouw door de man, die ook het kerkelijk erf niet voorbij is gegaan.

De helft van de kerkleden staat positief ten opzichte van het toelaten van vrouwen tot het ambt van diaken

Er wordt binnen de GKv positief gedacht over de inzet van vrouwen voor taken in de kerk

Ook deze, in de woorden van Verkerk en Verkerk, 'houding van de man' zou kunnen leiden tot verschil in de oriëntatie van mannen en vrouwen. Hoewel meer te noemen zou zijn, maakt een en ander aannemelijk dat er voldoende redenen zijn om verschillen in de oriëntatie van mannen en vrouwen te verwachten.

In hoeverre verschillen vrouwen en mannen in hun opvattingen en beleving van de huidige en wenselijke kerkelijke praktijk

...of niet?

Er zijn ook argumenten die aanleiding geven tot de verwachting dat systematische verschillen in de opvattingen van mannen en vrouwen minder voor de hand liggen. Zo'n argument is dat het gezag van de Bijbel ook voor concrete kwesties binnen de gereformeerde orthodoxie onomstreden is. Dat maakt het waarschijnlijk dat leden van de GKv in hun denken worden beïnvloed door aan (de heersende interpretatie van) de Bijbel ontleende richtlijnen, en doet verwachten dat die interpretatie het denken van zowel mannen als vrouwen stuurt. Ook als sprake zou zijn van verschil in de oriëntatie van vrouwen en mannen leidt het gezag van bijbelse uitgangspunten en voorschriften tot afvlakking van dergelijke verschillen, met min of meer gelijklopende opvattingen als gevolg.

In het licht van de uiteenlopende verwachtingen die denkbaar zijn, waren de deputaten M/V in de kerk dan ook benieuwd naar de ideeën van mannen en vrouwen rond het onderwerp M/V zoals die uit het onderzoek onder kerkleden naar voren zouden komen.

Opvattingen binnen de GKv

Het onderzoek leidde tot de conclusie dat er geen systematische verschillen be-

staan tussen de opvattingen van vrouwen en mannen. Dat geldt zowel voor de voorkeur van beide groepen voor de vervulling van kerkelijke taken door vrouwen en mannen, voor opvattingen over bijbelse voorschriften en de toepassing daarvan, als voor het denken over de rolverdeling in samenleving en gezin⁴. Wel blijken mannen, hoewel ze qua opvattingen niet

werkelijk van vrouwen verschillen, er wat stilliger ideeën op na te houden. Hoewel het om gemiddelde en kleine verschillen gaat, blijken vrouwen iets vaker dan mannen van mening dat de ontwikkelingen in de samenleving ook herziening van de rolverdeling in de kerk wenselijk maken. Evenzo blijken vrouwen waar het om de rolverdeling in het huwelijk gaat, wat vaker dan mannen van mening te zijn dat vaders even geschikt zijn als moeders voor de zorg voor kinderen. Beide seksen denken wel gelijk over het belang van zelfontplooiing voor vrouwen.

Houding van de man

Uit deze resultaten zou afgeleid kunnen worden dat de door Verkerk en Verkerk op-

geworpen vraag naar het effect van overheersing van de vrouw door de man in de kerk, blijkbaar niet leidt tot systematische verschillen in de opvattingen die mannen en vrouwen er over de M/V-

kwestie op na houden. Dat zou betekenen dat de door Verkerk en Verkerk genoemde 'houding van de man' blijkbaar niet tot specifieke en als zodanig te onderscheiden opvattingen van mannen leidt.

Dat behoeft overigens niet te verwonderen.

Vrouwen vinden vaker dan mannen dat vaders en moeders even geschikt zijn voor de zorg voor kinderen

Zo is denkbaar dat het om een houding gaat die niet als zodanig beleefd of onderkend wordt. Een onderliggende houding hoeft niet persé ook in het individuele gedrag boven te komen. Ook kan het zijn dat mannen en vrouwen niet verschillen in de mate waarin ze deze houding als 'normaal' en niet problematisch ervaren. Uit het onderzoek komt naar voren dat de leden van de GKv het in kleine meerderheid (55%) eens zijn met de uitspraak dat 'in de geschiedenis van de kerk () de zonde ook de uitleg van bijbelteksten over de rol van man en vrouw in de kerk beïnvloed' heeft. Tussen de antwoorden van vrouwen en mannen bestaan geen grote verschillen⁵.

Betekenen dergelijke bevindingen nu dat het persoonskenmerk sekse geen zelfstandige invloed heeft op het denken van kerkleden over M/V? Daarover twee opmerkingen. In de eerste presenteren we een kort, aanvullend resultaat bij de eerdere analyses zoals gerapporteerd in het M/V-onderzoeksrapport. De andere opmerking brengt ons bij het tweede deel van onze bijdrage, waarin we aan de hand van enkele bevindingen uit sociaal-psychologisch en sociologisch onderzoek ingaan op de vraag naar sekseverschillen.

Rolverdeling

Het onderzoek onder kerkleden maakte duidelijk dat mannen en vrouwen niet verschillen in hun ideeën over de rolverdeling van mannen en vrouwen in de samenleving. Ook blijkt geen verschil in opvattingen over de rolverdeling binnen het huwelijk, afgezien van enig verschil in meningen over geschiktheid voor de zorg voor kinderen. Vrouwen vinden vaker dan mannen, dat va-

ders en moeders daarvoor even geschikt zijn. Een aanvullende analyse van meningen van kerkleden over sekserollen roept de vraag op of het wellicht zo is dat het niet gaat om verschillen tussen mannen en vrouwen als zodanig, maar om wat mensen denken over de rollen die mannen en vrouwen behoren te vervullen. De relevante factor bestaat zo gezien uit het verschil tussen kerkleden (vrouwen én mannen) met een meer traditionele opvatting over sekserollen aan de ene kant, tegenover kerkleden (vrouwen én mannen) met meer 'emancipatoire' opvatting aan de andere.

Mannen blijken er wat stelliger ideeën op na te houden

We gebruikten voor deze analyse een op factoranalyse gebaseerde schaal 'maatschappelijke participatie vrouwen', die aangeeft in hoeverre kerkleden positief staan tegenover maatschappelijke en beroeps participatie van vrouwen ten opzichte van het belang van zorgende taken⁶. Tussen de scores van mannen en vrouwen bestaan daarbij geen systematische verschillen. Dat betekent dat mannen en vrouwen er even vaak traditionele als moderne denkbeelden op na houden over of gezinstaken voorrang hebben op taken in samenleving en arbeidsmarkt.

Passend

Wel zijn er andere verschillen. Kerkleden met een modernere opvatting staan vaker dan 'traditionelen' positief tegenover de inzet van vrouwen voor functies (inclusief ambten) in de kerk. De invloed van de sekserol-opvatting blijft zichtbaar ook als rekening wordt gehouden met andere factoren (zoals leeftijd, het belang van godsdienst, godsdienstige activiteiten, en traditionele en pragmatische opvattingen over M/V in de kerk). Tot besluit combineren we de eerdere consta-

Zijn mannen beter in aansturen en vrouwen beter in zorgen

tering dat er geen stelselmatige verschillen tussen mannen en vrouwen zijn, met de bevinding dat verschil in denken over de rollen die mannen en vrouwen behoren te vervullen, wél samengaat met verschillende opvattingen over M/V in de kerk. Dat leidt tot de veronderstelling dat het vooral de aan sekse gekoppelde verwachtingen zijn, die een rol spelen in het denken van kerkleden. Niet sekse als zodanig, maar de opvatting over wat passend is voor mannen en vrouwen.

Onderzoek naar sekseverschillen

Mars en Venus

De discussie of en welke psychologische en sociologische verschillen zich voordoen tussen mannen en vrouwen mag al decennia lang op veel belangstelling rekenen. De opvattingen die de ronde doen, zijn echter lang niet altijd gebaseerd op zorgvuldig wetenschappelijk onderzoek. Bijna iedereen heeft wel een mening over verschillen tussen mannen en vrouwen, geïnspireerd door eigen ervaring, televisie of populaire tijdschriften en (pseudo-)wetenschappelijke artikelen.

Wie kent niet de type-ring van de man die talloze keren hetzelfde rondje rijdt, maar het vertikt om de weg te vragen? Of de vrouw die de neiging heeft op haar hoofd te gaan staan, bij de stadspatengrond en het kruisje 'u staat hier'? Zijn vrouwen werkelijk beter in het omgaan met emoties dan mannen? Hebben mannen een lagere pijngrens dan vrouwen of vragen ze sneller aandacht? Zijn mannen beter in aansturen en vrouwen beter in zorgen?

Waar de man sterk, actief en beschermend was werd de vrouw gezien als zwak, afwachtend en hulpeloos

Naast allerlei ideeën over verschillen wordt daar ook nogal eens een oordeel aan verbonden. Boeken als 'Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus' van auteur en bestseller John Gray, en zijn meer recente werk, vinden

gretig aftrek. Zijn bewering dat speciale geslachtshormonen verschillen in het omgaan met stress zouden kunnen verklaren, wordt echter niet door iedereen onderschreven. Dergelijke hormonen zouden bij man-

nen zorgen voor een grotere wilskracht, assertiviteit en vermogen tot organiseren, maar ook bijdragen aan een sterkere vermoeidheid. Bij vrouwen leiden hun hormonen tot een betere ontvankelijkheid voor het verzorgen en koesteren van naasten, waaruit vrouwen juist weer energie putten. Met dergelijke verschillen in het achterhoofd zouden mannen en vrouwen, aldus Gray, elkaar ieder in de eigen rol moeten bevestigen in plaats van bevechten, wat tot een beter begrip en stabielere relaties zou leiden⁷.

Wetenschappelijk onderzoek

Er is de laatste tientallen jaren veel wetenschappelijk materiaal over sekseverschillen gepubliceerd. Dat onderzoek heeft

vooral nog overigens niet tot afdoende duidelijkheid geleid. Onderzoeken spreken elkaar tegen of kunnen zo ingewikkeld zijn, dat de relatie met de alledaagse werkelijkheid onduidelijk is⁸. Om niettemin enig zicht

te krijgen op de bevindingen uit het wetenschappelijk onderzoek rond sekseverschillen, willen we met enkele grove streken een indruk geven van onderzoek zoals dat in de loop van de tijd is uitgevoerd. Ten overvloed: het gaat ons zelfs niet om het begin van

Niet langer is de vraag waarin mannen en vrouwen verschillen, steeds meer ligt de nadruk op: wat wil de man en wat wil de vrouw

een dekkende schets; dat hebben we dus ook niet nagestreefd. De hamvraag is: in hoeverre worden waargenomen verschillen tussen mannen en vrouwen toegeschreven aan aanleg, aan omgeving en aan de wisselwerking tussen beide?

Opmerkelijke stap

Begin 1900 durft de Nederlandse hoogleraar Gerard Heymans het aan om het innerlijk van de vrouw aan wetenschappelijk onderzoek te onderwerpen. Het onderzoek verschijnt in de vorm van een boek genaamd 'De psychologie der vrouwen' en is een opmerkelijke stap voor die tijd. Eerder gingen men op wetenschappelijk gebied voornamelijk uit van de mannelijke invalshoek als enig en vanzelfsprekend gezichtspunt; aan de vrouw werd geen speciale aandacht besteed. Hoofdzakelijk werd de vrouw gezien als de tegenhanger van de man. Waar de man sterk, actief en beschermend was werd de vrouw gezien als zwak, afwachtend en hulpeloos. Hoewel de positie van de vrouw in het begin van de twintigste eeuw was verbeterd, was nog de opvatting gangbaar dat een vrouw minder verstandelijke vermogens heeft dan een man en dat bijvoorbeeld studeren haar minder vruchtbaar zal maken.

Heymans blijft voorzichtig in zijn wetenschappelijke uitspraken. Zijn bedoeling is de heersende populaire beweringen over de vrouwelijke persoonlijkheid te toetsen. Uitspraken over praktische vragen als het studeren van vrouwen, het vrouwenkiesrecht en het bekleden van openbare ambten door vrouwen doet hij niet⁹.

Verontwaardigd

Jaren eerder, in 1869, had John Stuart

Mill al de verhandeling 'The subjection of women' gepubliceerd. Mill gaf aan geen noemenswaardige psychische verschillen te zien tussen mannen en vrouwen en er daarom voor te pleiten vrouwen toe te laten tot de universiteit. Het feit dat de meeste vrouwen hun ondergeschikte positie accepteren verbaast hem. In het artikel komt naar voren hoe verontwaardigd Mill is over de macht die mannen in zijn tijd, en al eeuwen daarvoor, op vrouwen uitoefenen en dat er in zijn ogen geen enkel recht bestaat op een dergelijke onderdrukking van de vrouw.

De sterk veranderende rol van de vrouw heeft ertoe geleid dat mannen meer gedwongen zijn na te denken over eigen motieven en gedrag.

Mill is voor Heymans een belangrijke inspiratiebron. Zijn onderzoek bestaat uit het afnemen van enquêtes onder artsen en onderwijzend personeel, die worden gevraagd uitspraken te doen over geconstateerde

verschillen tussen de seksen. Ook bestudeert hij een honderdtal biografieën van zowel mannen als vrouwen. Heymans rapporteert uiteindelijk alleen niet essentiële verschillen gevonden te hebben tussen mannen en vrouwen. Hij kan geen enkele psychische eigenschap vinden die specifiek aan de man of specifiek aan de vrouw toegeschreven kan worden.

Hij concludeert onder andere uit de onderzoeksgegevens dat de vrouw meer emotie toont, en meer inzet en ijver, maar in vergelijking met de man weer minder vermogen tot abstract denken (zoals wiskunde, ruimtelijk inzicht) en lichamelijke handigheid lijkt te bezitten. Mannen en vrouwen bezitten volgens Heymans beide dezelfde innerlijke eigenschappen, maar bepaalde eigenschappen worden vaker bij mannen en andere vaker bij vrouwen aangetroffen. Hierbij kunnen beide seksen dus mannelijke en vrouwelijke eigen-

schappen bezitten of, zoals in een samenvattende formulering van Heymans: 'tenslotte is alles in allen'.

Emancipatie

Dat was zo'n honderd jaar geleden. Na de Tweede Wereldoorlog volgt de opkomst van de vrouwen-emancipatie in de jaren zestig, waarin gelijkheidsdenken binnen relatief korte tijd leidt tot een, als het ware, verheffing van het vrouwelijke geslacht naast het mannelijke. Die aanvankelijke 'hoera-stemming' over de erkenning van de vrouw neemt na verloop van tijd af en de eerdere zogenaamde vrouwenstudies aan universiteiten worden in de jaren zeventig omgedoopt tot 'genderstudies'. Niet langer is de vrouw onderwerp van onderzoek, de focus ligt nu op beide geslachten. Niet langer is de vraag waarin mannen en vrouwen verschillen, steeds meer ligt de nadruk op: wat wil de man en wat wil de vrouw? Moet er nog langer gesproken worden van 'seks' als het om beide geslachten gaat of gaat het om 'gender'? Deze laatste term drukt uit dat, zoals Heymans al betoogde, per geslacht sprake kan zijn van zowel mannelijke als vrouwelijke eigenschappen.

Toch moeten meisjes, zo vinden velen, nog steeds worden aangespoord meer voor exacte vakken te kiezen. Aan de ene kant lijkt de behoefte aanwezig dat mannen en vrouwen meer op elkaar moeten gaan lijken, maar aan de andere kant rijst dan weer de vraag wat nu een echte man is en wat een echte vrouw. Sommigen zijn van mening dat een toenemende onduidelijkheid over de rollen van mannen en vrouwen leidt tot een ongelukkiger samenleving.

Mannelijkheid en vrouwelijkheid

Er zijn de laatste decennia veel studies verschenen over wat mannelijkheid inhoudt en waar vrouwelijkheid uit bestaat. Zo wordt

wel geconcludeerd dat mannelijkheid meer wordt weerspiegeld door de maatschappij, dan door het mannelijk geslacht op zich. Dit draagt tevens het gevaar

met zich mee dat een bepaalde kijk op mannelijkheid tot beperkingen voor vrouwen kan leiden¹⁰. Onderzoek heeft laten zien dat de maatschappij bepaalt hoe de man zich behoort te gedragen en een mannelijke (en vrouwelijke) 'rol' overdraagt op nieuwe generaties. Aanleg blijft daarbij overigens niet buiten beeld. Zo laat het werk van Delfos naar seksverschillen bijvoorbeeld zien dat ook genetische verschillen er toe doen. Delfos wijst naast de biologische verschillen in de hersenontwikkeling van opgroeiende jongens en meisjes, ook op verschillen in empathisch vermogen. Hiermee wordt bedoeld dat vrouwen meer gericht zijn op hun medemens en anderen beter kunnen invoelen dan mannen. Mannen zijn volgens Delfos weer doelgericht en beter afgestemd op het inschatten van gevaarlijke situaties dan vrouwen¹¹.

Eigenschappen

De sterk veranderende rol van de vrouw heeft ertoe geleid dat mannen meer gedwongen zijn na te

denken over eigen motieven en gedrag. Hoewel de eerdere bevindingen van Heymans over de sterkere emotionele eigenschappen van de vrouw nog steeds door wetenschappelijk onderzoek worden bevestigd, valt op dat deze 'vrouwelijke kenmerken' steeds vaker ook bij mannen worden geconstateerd. Man-

Mannen en vrouwen kunnen de rol spelen die bij ze past en die ze willen nastreven

Mannen en vrouwen houden er even vaak traditionele als moderne denkbeelden op na over gezinstaken in relatie tot taken in samenleving en arbeidsmarkt

nen tonen meer emoties in relaties en vriendschappen dan eerder naar voren kwam.

Toch lijkt het gebied waarop het overnemen van typische vrouwelijke eigenschappen wordt nagestreefd, beperkt. Mannelijke eigenschappen (zoals ambitie, opkomen voor jezelf, competitie en doelgericht functioneren) zijn in maatschappelijk opzicht onverminderd favoriet. Eigenschappen overigens die ook meer vrouwen zich eigen maken en een samenleving die daarom lijkt te vragen. Tegelijk kan worden geconstateerd dat de maatschappelijke waardering voor eigenschappen die meer aan vrouwen worden toegekend (zoals zorg, toewijding, opoffering en opvoeding) daarbij achterblijft.

Omgeving

Een illustratie van het belang van de invloed van dergelijke factoren uit de sociale context geeft een wereldwijd onderzoek onder 40.000 mannen en vrouwen. Het onderzoek laat zien dat in het individualistisch georiënteerde, rijke Westen meer psychische verschillen tussen mannen en vrouwen blijken, dan in arme en op de gemeenschap gerichte landen. De verschillen zijn vooral bij de mannen zichtbaar. Westerse mannen zijn meer assertief en bewuster bezig met wedijveren ten opzichte van vrouwen, dan het geval is voor mannen in andere regio's, die als voorzichtiger, terughoudender en minder verschillend van vrouwen naar voren komen.

De onderzoekers verbinden daar de conclusie aan dat aangeboren verschillen, zowel lichamelijk als geestelijk, in een rijke samenleving meer ruimte hebben tot uiting te komen dan in samenlevingen waarin de levenskan-

sen beperkt zijn. Sekseverschillen kunnen zo worden begrepen als uitkomst van verschillen in aanleg in relatie met de omgeving¹².

Conclusie

Deze beknopte en globale rondgang laat zien dat, ondanks veel onderzoek en toenemend inzicht in de psychologische, sociale en biologische achtergronden van sekseverschillen, een duidelijk antwoord op de vraag waarin vrouwen en mannen op basis van aanleg verschillen, vooralsnog niet voorhanden is. Dat zowel aanleg, omgevingsinvloeden en de wisselwerking tussen beide van belang zijn, is duidelijk. Maar in hoeverre en welke vertrekpunten dat oplevert voor (opvattingen over) persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling is een andere vraag. Ook het onderzoek naar opvattingen rond de M/V-vraag binnen de GKv en het denken

over verschillen tussen vrouwen en mannen geeft geen aanleiding voor opmerkingen die daarop in mindering gebracht zouden kunnen worden. Voor systematisch verschillende ideeën tussen mannen en vrouwen, die op zichzelf als

factor meegenomen zouden moeten worden, lijkt geen sprake.

Bovenstaand verhaal laat wat ons betreft nog wel het meest zien dat, bezien vanuit psychologisch en sociologisch perspectief, mannen en vrouwen ieder met hun individuele eigenschappen, elk de rol kunnen spelen die bij ze past en die ze willen nastreven, waarbij ze elkaar aanvullen en nodig hebben. Al met al spelen dan niet zozeer kenmerken als sekse of mannelijkheid en vrouwelijkheid een doorslaggevende rol, maar individuele eigenschappen en mogelijkheden. 'Tenslotte is alles in allen'.

De discussie of en welke verschillen zich voordoen tussen mannen en vrouwen mag al decennialang op veel belangstelling rekenen

Verwijzingen

1. De auteurs waren in verschillende rollen betrokken bij het tot stand komen van het rapport van de deputaten 'M/V in de kerk' en het onderzoek dat als onderdeel daarvan werd uitgevoerd. Dit artikel verschijnt los daarvan en is op persoonlijke titel geschreven. De bijdrage is mede gebaseerd op het gezamenlijke werk dat binnen het deputaatschap en de onderzoeksgroep werd uitgevoerd en waarvoor we alle betrokkenen erkentelijk zijn: Mieke Brink, Johan Harmanny, Joop Schreuder en Mieke Wilcke, en in het bijzonder Henk Luth, Hans Meerveld, Jan de Mey en Jannet Wilts.
2. De resultaten van het onderzoek zijn gepubliceerd in het rapport M/V in de kerk. Advies van de deputaten M/V in de kerk aan de synode Zwolle-Zuid, voorjaar 2008. Zie: <http://www.synode.gkv.nl/data/download/788.pdf>
3. Maarten Verkerk en Nienke Verkerk-Vegter, Vrouwelijke gaven en mannelijke ambten. Kloof tussen dogmatiek en praktijk? In: Dienst nr. 3 van 2008.
4. Voor een meer gedetailleerde beschrijving, zie het rapport genoemd in noot 2.
5. Ruim 24% van de deelnemers aan het onderzoek gaf aan geen mening te hebben of het niet te weten, terwijl 20% het (helemaal) met de uitspraak oneens was. De percentages hebben betrekking op 2461 mensen die de betreffende vraag hebben ingevuld.
6. De schaal 'maatschappelijke participatie vrouwen' is gebaseerd op de steun van kerkleden voor stellingen zoals 'Een baan is prima, maar wat de meeste vrouwen eigenlijk willen is een huis en kinderen', 'De getrouwde vrouw moet in de eerste plaats de aandacht richten op haar gezin, ook als dat ten koste gaat van haar maatschappelijke carrière' en andere.
7. Gray, J. (1992), Mannen komen van Mars, Vrouwen van Venus. Het Spectrum, Utrecht; (2008), De nieuwe rollen van Mars en Venus. idem.
8. Zie bijvoorbeeld Brannon, L. (2003), Gender. Pearson Education, U.S.
9. Zie bijvoorbeeld Wilde, I. de (1998), Nieuwe deelgenoten in de wetenschap. Van Gorcum, Assen.
10. Zie noot 8.
11. Delfos, M.F. (2008). Een vreemde wereld. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
12. Schmitt, D.P., Realo, A., Voracek, M. en Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Journal of Personality and Social Psychology, 94, 168-182.

Gemeente-zijn

De Kerk als Thuis

Impressie van een bijeenkomst over thuisvoelen in de kerk

Dirk-Albert Prins

“Er zijn signalen binnen onze gemeente dat nieuwkomers zich slecht opgenomen voelen en hierdoor kunnen vereenzamen of kunnen gaan kerkshoppen.” Zo luidt een citaat van een diaken in een adviesvraag uit 2007.

Op verzoek van een classis vond onlangs een avond plaats over het onderwerp ‘Thuisvoelen in de kerk’. Dit naar aanleiding van een gelijknamig artikel in Dienst (2008-4), dat overigens al in 2006 was geschreven. Een onderwerp dat vanuit verschillende invalshoeken belicht kan worden, want pastoraal thuisvoelen verschilt van liturgisch thuisvoelen, wat weer iets anders is dan diaconaal thuisvoelen. De indruk bestaat dat al deze invalshoeken, zeker bij onvrede, met elkaar samenhangen, of elkaar beïnvloeden. Soms lijkt het alsof gevoelens over welke invalshoek van thuisvoelen dan ook, automatisch het gewicht van dogmatisch thuisvoelen krijgen, maar dat terzijde.

Voor mij persoonlijk geldt dat het dogmatisch en pastoraal thuisvoelen prima is, maar er qua diaconaal thuisvoelen nog het nodige huiswerk is binnen onze cultuur (ons kerkverband). Met diaconaal thuisvoelen bedoel ik dat er zorg en aandacht voor elkaar is. Daarover het volgende, op basis van de avond met diakenen uit een classis.

Bijbelse noties

Aan het begin van de avond werd stilgestaan bij twee passages uit de Bijbel. De eerste ging over het verloren schaapje dat door

de herder, die hiervoor de kudde even verliet, werd teruggevonden. (Lucas 15:1-7)) Grote blijdschap in de hemel over iedere zondaar die terugkeert op de rechte weg. Een pastorale notie, maar valt zeker ook diaconaal te interpreteren. Hoeveel moeite getroosten we ons om de mensen die zich sociaal (diaconaal) aan de rand van onze gemeente bevinden naar het midden te trekken?

Een tweede passage gaat over de viering van het Heilig Avondmaal, ook in ons kerkverband een zorgvuldig georganiseerd sacrament. Paulus is niet te spreken over de manier waarop in Korinte het HA wordt gevierd. (1 Kor 15:1-11) De rijken eten zich namelijk vol van het zelf meegenomen voedsel, de armen komen er bekaaid vanaf. Een duidelijk voorbeeld van hoe het niet hoort.

Tussendoor staan we stil bij het feit dat uit onderzoek van het Leger des Heils is gebleken: 10% van de Nederlanders voelt zich vaak eenzaam (2008). In 2003 was dit 5%. Dus een verdubbeling in vijf jaar tijd. Zonder de onderzoeksmethodiek te analyseren en het getal gedetailleerd te interpreteren, is dit een onderwerp dat dus speelt: Eenzaamheid is een probleem in onze samenleving. Hoe groot is

Thuisvoelen gaat verder
dan de liturgie alleen

dit percentage/probleem in onze gemeente?

Terug naar de gemeente waar honger een probleem was. Hoe zou Paulus zijn brief formuleren aan een gemeente waar niet honger, maar eenzaamheid het probleem is? De tekst komt dan heel dichtbij, want hoe vaak staan bij ons de 'sociaal zwakkeren' niet alleen op het kerkplein? Of hebben zich inmiddels de gewoonte aangemeten om zich ook snel uit de voeten te maken richting een 'bakkie troost'?

Nieuwe leden of nieuwe situatie

Het onderwerp Thuisvoelen in de kerk komt vooral dichtbij wanneer mensen nieuw zijn in een gemeente. Maar is zeker ook belangrijk op momenten waarop het leven ingrijpend verandert. Denk bijvoorbeeld aan het wegvallen van een partner (verkering uit, echtscheiding, sterfgeval), het verliezen van een baan en daarmee richting in het leven en wellicht inkomen en status, geloofstwijfel, persoonlijkheidsvragen of verandering van fysieke mogelijkheden. Voor de diaconie de taak om aandacht te hebben voor het diaconaal thuisvoelen en dit te faciliteren. We werken dit uit in drie kopjes.

Actiepunt 1: Aandacht hebben voor diaconaal thuisvoelen

Elkaar Kennen

Introduceer nieuwe leden zorgvuldig en warm. Dit kan door een stukje in het kerkblad, een foto op de beamer, staan bij de mededeling 'binnengekomen', handen schudden na de 'welkomstdienst'. Ook het hebben van een smoelenboek waarin namen, adressen, maar ook een foto en persoonlijke tekst zijn opgenomen. Zo kan het interessant (drempelverlagend) zijn om iemand's hobby,

werk of levensloop te kennen. Zeker internet en digitale camera's bieden hiervoor steeds meer mogelijkheden. Ongetwijfeld is er iemand die de gave heeft om nieuwe leden met een digitale camera te verwelkomen. In ieder geval is de rol van het (mobiele?) kerkelijk bureau heel belangrijk.

Actiepunt 2: Bedenk hoe de leden elkaar beter kunnen leren kennen.

Ontmoeting en eredienst

De eredienst is de basis van de gemeente, want hierin staat het gezamenlijk geloof centraal; de genade waaruit we allen leven. Voor het gemeente-zijn is die wetenschap niet voldoende, dit moet ook ervaren worden. Creëer momenten om de verbondenheid ook vorm te geven. Dit kan eenvoudig in de eredienst en ook aansluitend. Een gezamenlijke verwerking van de preek/eredienst zou hierin al heel waardevol kunnen zijn. Vooral ook de vraag 'hoe breng je de boodschap in praktijk (de komende week)?' Ook is de eredienst een prima moment om 'tijdens het offer der dankbaarheid', niet alleen munten op te halen, maar ook gaven als tijd, aandacht en deskundigheid in te zamelen. De vacatures uit het kerkblad of diaconale prikbord kunnen gerust ook tijdens de dienst kenbaar worden gemaakt. Zo wordt het eenvoudiger om de verbondenheid van de zondag ook door de week gestalte te geven.

king van de preek/eredienst zou hierin al heel waardevol kunnen zijn. Vooral ook de vraag 'hoe breng je de boodschap in praktijk (de komende week)?' Ook is de eredienst een prima moment om 'tijdens het offer der dankbaarheid', niet alleen munten op te halen, maar ook gaven als tijd, aandacht en deskundigheid in te zamelen. De vacatures uit het kerkblad of diaconale prikbord kunnen gerust ook tijdens de dienst kenbaar worden gemaakt. Zo wordt het eenvoudiger om de verbondenheid van de zondag ook door de week gestalte te geven.

Actiepunt 3: Stimuleer dat op zondag naast de ontmoeting met God ook de ontmoeting met elkaar een plek krijgt.

In de wijk

Als de wijk het basispatroon is waarlangs de gemeente is gestructureerd en dit is vastgelegd in het beleid, dan is het goed om die lijn ook consequent (niet rigide) invul-

Bij eenzaamheid een 'bakkie troost'

ling te geven. In dat geval is het belangrijk dat de mensen elkaar kennen in de wijk. Dit hangt samen met de mate waarin mensen elkaar ontmoeten. Een gewaagde mogelijkheid om dit te bevorderen is om de zitplaatsen in de kerk in te delen per wijk. Verschillende kleuren stoelen (corresponderend met de postvakjes per wijk) kan daarbij helpen. Houd er daarbij wel rekening mee dat het veranderen van ingesloten patronen, zelfs als het gaat om zitplaatsen, emoties oproept.

Rond de dienst kan bij het koffiedrinken de wijkindeling ook een plek krijgen. Bv bij toerbeurt in de kerk, of per wijk bij mensen thuis. Los hiervan is het goed om activiteiten per wijk te stimuleren. Hierbij valt te denken aan 4 b's: Bijbelstudie, bidden (n.a.v. noden en gaven), borrelen, BBQ-en e.d. Maar ook het bespreken van (diaconale) thema's, of het doen van bv een 'present(achtige)klus' maakt het wijk-zijn relevant. Belangrijk hierbij is niet dat alles collectief als wijk plaatsvindt, maar dat iedereen in de wijk 'connected' is, dus contacten heeft met andere wijkgenoten. Dit bevordert vervolgens de onderlinge contacten en helpt zo mee eenzaamheid terug te dringen. In dit kader is het belangrijk dat het meehelpt om mensen zich thuis te laten voelen in de wijk en dus in de kerk.

Actiepunt 4: Maak de (mini)wijken/kringen belangrijk in de gemeente door deze consequent te voeden en te benutten.

Slot

Het mag duidelijk zijn dat het voorgaande van de diaconie en de gemeente het nodige vraagt. Om naast de huisbezoeken de gemeente ook op 'collectief niveau' op dit punt te stimuleren is wellicht een aparte diaken nodig. Ook is er een bezinning nodig op de wenselijkheid van gebruikelijke patronen, activiteiten en erediensten en wenselijke veranderingen hierin. Op wijkniveau is het wijkteam (ouderling, coördinator, zusterhulp, diaken e.d.) heel belangrijk. Ook tijdens (mini) wijkbijeenkomsten en activiteiten zelf. Tot slot blijft het huisbezoek een uitgelezen moment om met de gemeentelieden over dit onderwerp door te praten.

De eredienst is het moment om het omzien te versterken

Hiermee eindigt een avond over thuisvoelen in de kerk. Daarmee is het probleem eenzaamheid en thuisvoelen nog niet uit de kerk, laat staan uit de wereld. We zijn na deze avond wel hoopvol dat we hierin iets kunnen betekenen. Maar dit kunnen we zeker niet alleen. Alle hulp is welkom: Doe je mee?!

Pastoraat

Drie wegen in plaats van twee

Over wat genade betekent voor de praktijk van het pastoraat

Jasper Klapwijk

Het is een overbekende plaat: die van de brede en de smalle weg. Langs de brede weg vinden we allerlei soorten werelds vermaak: gokhuizen, bioscopen en bordelen. Langs de smalle weg vinden we kerkgebouwen, gebedshuizen en oorden van liefdadigheid. Het is een heldere tweedeling, en bovendien is het het spreken van de Heer zelf dat aan deze tweewegen prent ten grondslag ligt.

Toch ben ik bang dat dit denken in twee wegen veel kwaad gedaan heeft en nog steeds doet. Eerst wil ik duidelijk maken wat ik daarmee bedoel. Vervolgens wil ik een drie-wegen model schetsen en laten zien dat dat voor het pastoraat veel vruchtbaarder is.

Het probleem van het tweewegen pastoraat

Hoe ziet tweewegen pastoraat eruit? Allereerst is het nogal gericht op de buitenkant. Want hoe weet je of iemand op de brede weg of op de smalle weg zit? Dat zie je aan het gedrag. Draaien mensen met veel inzet mee in het kerkelijk leven, komen ze trouw in de kerk, en vertonen ze verder geen schokkende afwijkingen van de norm, dan gaan we ervan uit dat ze op de smalle weg zitten. Dat wordt een makkelijk huisbezoek denken we dan. Maar wonen jongeren ongetrouwd samen, komt een zuster maar twee keer per maand in de kerk, is iemand heel druk met zijn eigen carrière maar doet hij nooit wat in de kerk dan gaan de waarschuwingslampen aan. Dit is brede weg gedrag. Hier hebben we een probleemgeval waar moet eens over doorgesproken worden. Blijft dit gedrag structureel dan komen deze mensen op de zorglijst van de kerkenraad. Wie vanuit deze instelling op bezoek gaat, komt snel tegenover die ander komt te staan. Het gesprek gaat vooral over het foute gedrag dat die ander heeft, en jij niet. Vaak verwacht

de ander ook niet anders dan een stevig vermaan. Maar dat vermaan heeft meestal weinig effect. Het gedrag voelt niet fout, en bovendien: denk jij soms dat je beter bent? Nou dan weet men van die keurige smalle-weggers ook wel wat te melden: die zijn vaak zo hypocriet. Dan zijn zij liever maar wat eerlijker. Wat is dus het probleem van het tweewegen pastoraat? Je creëert te makkelijk een tweedeling: zij met wie het wel goed zit, en de probleemgevallen. Vervolgens praat je vooral met de probleemgevallen en dan ook nog meestal over de buitenkant, over het afwijkende gedrag.

Tweewegen pastoraat:

- Gedragsgericht
- Je staat gauw tegenover die ander
- Verwijt hypocrisie vaak gehoord probleemgevallen

Het alternatief: driewegen pastoraat

Ik hoorde een preek van Tim Keller (Re-deemer Presbyterian Church New York) over de gelijkenis van de verloren zonen waarin hij sterk benadrukte dat er geen twee maar

drie wegen onderscheiden moeten worden. Dat model wil ik hier wat verder uitwerken. Vaak wordt de gelijkenis van de verloren zoon in het tweewegen model gepresenteerd: de verloren zoon is de brede weg opgegaan, en leeft daar een werelds leven van feesten, zuipen en hoereren. Maar gelukkig komt hij tot inkeer en wordt weer in ontferming aangenomen. Eind goed al goed. Dan komt er ook nog iets over de oudste zoon, die het allemaal niet mee kan maken, maar dat hangt er maar een beetje bij.

In werkelijkheid is echter dat slotgedeelte

Driewegen pastoraat:

- Gericht op het hart van de ander
- Je staat naast die ander
- Je wilt die ander winnen
- Vertoon het beeld van de vader

over de oudste zoon de spits van de gelijkenis. Jezus vertelt deze gelijkenis voor Farizeeën en schriftgeleerden die het niet mee kunnen maken dat Jezus vooral met tollenaars en zondaars optrekt (Lukas 15: 1-2). Jezus laat zien dat deze zondaars wel eens dichter bij het Koninkrijk konden zijn dan de kerkelijk meelevende Farizeeën en schriftgeleerden. Er zijn dus drie mogelijkheden: a. je bent een zondaar ver van huis en gaat lekker je eigen gang, b. je bent tot inkeer gekomen en hebt de genade leren kennen, c. je bent een meelevend kerklid maar niet echt geraakt door de genade. De gelijkenis laat zien dat het voor de derde categorie wel eens moeilijker zou kunnen zijn gered te worden dan voor de eerste.

Wat betekent dit nu voor het pastoraat. Allereerst is het niet genoeg om alleen naar het gedrag te kijken: de feestvierende verloren zoon is dichter bij huis dan zijn kerkelijk meelevende oudste broer. De vraag zal dus weer moeten zijn 'broeder/zuster hoe staat het met uw ziel?' al mag de vraagstel-

ling wel in een ander jasje gestoken worden. Zelf werk ik vaak met de vragen uit de evangelisatiemethode *Evangelism Explosion*: Als jij vanavond sterft ben je er dan zeker van dat je naar de hemel gaat? En als God dan aan je vraagt: waarom moet ik je binnen laten wat zou jij dan antwoorden? Je kunt doorpraten over de vraag of het leven met de Here een lust of een last is. En over de vraag: Hoe zie je God: als die vader, die onvoorwaardelijk van je houdt of als een baas waar je het eigenlijk moet verdienen? De kern is: heeft de genade je hart geraakt of niet? In de praktijk betekent dat dat je het eerst maar even niet moet hebben over het afwijkende gedrag, want het zou zomaar over kunnen komen als een 'oudste zoon reactie'. Praat eerst samen over de genade. Dat zet je ook naast elkaar, want alleen wie zich echt zondaar weet kan genade ervaren. Het voorkomt ook dat je met kerkelijk meelevende broeders en zusters de avond vult met praten over de randzaken in het kerkelijk leven, terwijl de kern nog niet ter sprake geweest is.

Toespitsing op een paar concrete zaken

Het maakt niet uit wat het gespreksonderwerp is, het is altijd belangrijk de drie wegen te onderscheiden. Ze leiden namelijk op alle terreinen van het leven tot uiteenlopende manieren van denken en doen. Ik wil dat illustreren aan de hand van een paar voorbeelden (weer geïnspireerd door Tim Keller).

1. Godsbeeld

- oudste zoon: een strenge, rechtvaardige, veeleisende God;
- jongste zoon: een lieve God, die niet zo moeilijk doet; vergeven is zijn specialiteit; genade ervaren: een heilige rechtvaardige God die de zonde haat, maar die in zijn eindeloze liefde zelf de straf wilde dragen die ik verdiende.

2. Liefde in relaties

- oudste zoon: liefde is een plicht, maar die ander moet het wel verdienen;
- jongste zoon: liefde is vooral een goed gevoel voor jezelf; geniet ervan;
- genade ervaren: je bent ondanks je zonden volledig geaccepteerd en hebt Gods onvoorwaardelijke liefde ervaren, dat maakt dat je je in liefde wilt geven aan die ander.

3. Geven voor de kerk

- oudste zoon: geven is een plicht; duidelijkheid gewenst over hoeveel ik moet geven;
- jongste zoon: geeft het liefst zo weinig mogelijk, of geeft om er een goed gevoel aan over te houden;
- genade ervaren: God gaf je absoluut alles, zelfs zijn eigen Zoon; je leven is zeker, je geeft vrijwillig en je geeft gul.

4. Lijden

- oudste zoon: waar heb ik dat aan verdiend? Het maakt boos of onzeker;
- jongste zoon: probeert het lijden te ontlopen, lukt het niet dan krijgt God de schuld;
- genade ervaren: je beseft dat je nog een veel erger lijden verdiend hebt, maar dat God voor jou door de hel ging, zodat je zeker weet dat Hij in dit lijden je nooit verlaat.

5. Waarom goede werken doen?

- oudste zoon: omdat God me anders afwijst, om iets te verdienen (zelfgericht);

- jongste zoon: om me goed te voelen (zelfgericht);
- genade ervaren: uit diepe dankbaarheid en vreugde om wat Hij deed.

6. Evangelisatie

- oudste zoon: het moet want het is een opdracht;
- jongste zoon: liever niet, laat toch iedereen vrij;
- genade ervaren: de liefde van Christus dringt ons.

7. Omgaan met andere culturen

- oudste zoon: anders is bedreigend; ze passen zich maar aan onze normen;
- jongste zoon: laat ieder toch vrij, elke cultuur is goed;
- genade ervaren: je kijkt nooit op iemand neer, maar weet tegelijk dat elke cultuur (inclusief de jouwe) onder de kritiek staat van het evangelie.

Tenslotte de driedeling nog toegepast op de ontwikkeling in onze kerken: Er was een tijd dat de groepsnorm sterk was, en elke afwijking direct verdacht was. In die sfeer gedijt de oudste zoon heel goed. Tegenwoordig gaat het vooral om persoonlijke verantwoordelijkheid en individuele vrijheid, en wie ben jij om mij aan te spreken op hoe ik het doe? In deze sfeer bouwt de jongste zoon z'n feestjes. Maar wat we in elke tijd nodig hebben is om radicaal van genade te durven leven: ontdekken dat je zondiger en gebrekkiger bent dan je ooit kunt geloven, en tegelijk meer geaccepteerd en bemind dan je ooit hebt durven hopen. Dat is de sfeer van het feest dat de vader aanricht.

Jasper Klapwijk is predikant te Winsum.

Diakenen

Nieuw diaconaat – een gids

Peter van de Kamp

De diaconaal predikant en diaconiewetenschapper Lúzen Miedema (PKN) heeft een Gids voor diakenen en diaconale vrijwilligers geschreven. Het boekje heeft als titel Nieuw diaconaat en verscheen begin vorig jaar. Op de achterflap van het boek staat te lezen:

“Diaconaat is in beweging. Binnen de Protestantse Kerk in Nederland is daarom een vernieuwende visie op diaconaat ontwikkeld. Dit boekje geeft korte informatie over deze visie en maakt deze concreet naar het diaconale werk in de plaatselijke gemeente. Hoe kan ook het diaconaat in de gemeente vernieuwen?

We gaan ervan uit dat het diaconaat een kenmerk is van het gemeente-zijn. Ieder lid ervan is persoonlijk geroepen tot barmhartigheid en gerechtigheid. Diakenen en diaconale vrijwilligers hebben echter in het bijzonder de taak het diaconaat vorm te geven. Zodra je daarmee aan de slag gaat, kom je voor vragen te staan: Wat is de plaats van het diaconaat in het geloofsleven? Wat is in de gemeente de verhouding tussen diaconaat en pastoraat? Hoe hebben diaconaat en missionair gemeente-zijn met elkaar te maken? Dit boekje gaat in op deze en andere vragen, het geeft informatie en handreikingen voor gesprek.” Ik zal proberen om de antwoorden te laten horen die Miedema geeft op bovenstaande drie vragen. Maar eerst geef ik enige informatie over de opzet van het boekje.

Opzet

Miedema wil het hebben over het diaconaat van de plaatselijke gemeente. Hij wil de

bezinning hierover stimuleren, zowel in de gemeente als in de diaconie (als college van diakenen). Daarbij moet het gaan over de fundamente van het diaconaat, over de concrete diaconale werkvelden en over plaats en taak van de diaken. Daarmee is de structuur van het boekje gegeven: in drie delen komen deze bezinningsthema's aan de orde, voorafgegaan door een eerste hoofdstuk met tips voor bezinningsgesprekken van diakenen.

- (Fundamenten) Miedema wijst erop dat vaak gedacht wordt dat diaconaat draait om geld. Maar de (herziene) Kerkorde van de PKN zet het diaconale werk juist in het teken van de verkondiging van het evangelie. Daarom gaat het bij de fundamente van het diaconaat om de bijbelse woorden barmhartigheid en gerechtigheid, terwijl bij het benaderen en bejegenen van mensen het zoeken van wederkerigheid ook een 'fundamenteel' gegeven is.
- (Werkvelden) Vier werkvelden komen aan de orde: contact met eenzamen (hoofdstuk 4), de zorg aan zorgbehoeftigen en hun mantelzorgers (hoofdstuk 5), contact met armen (hoofdstuk 6) en met migranten (hoofdstuk 7).
- (Diaken) In het laatste deel komt de diaken in beeld, die een kerkelijk ambt draagt en die een specifieke plaats in de kerk heeft.

Aan die eigen positie van de diaken is hoofdstuk 8 gewijd. Vervolgens behandelt Miedema twee praktijkvragen waarmee een diaconie te maken kan krijgen. (1) De eerste vraag gaat over het diaconale geld. Hoe geven we dit uit? Mogen we geld oppotten? Door welke waarden laten wij ons hierbij leiden? En wat zeggen deze waarden voor het beleid aangaande het geld van de kerk als geheel? (2) De tweede vraag betreft de verhouding tussen diaconaat en missionair werk. Beide activiteiten gaan vaak hand in hand, maar waarom is dat zo en wat is het onderscheid? In elk geval: missionair leven zonder diaconaat zal niet gaan.

Diaconaat in het teken van de verkondiging van het evangelie

Acht korte bijlagen completeren het boekje en geven allerlei aanvullende informatie, bijvoorbeeld over diaconale bijbelwoorden en over een diaconaal beleidsplan.

Diaconaat en geloofsleven

De eerste vraag van de achterflap is welke plaats het diaconaat in het geloofsleven heeft. Voor alle duidelijkheid: de drie vragen van de achterflap hebben een normatieve kleur. Miedema beschrijft niet hoe de plaats van het diaconaat in het geloofsleven er feitelijk uitziet (in PKN-kerken), maar hoe naar zijn inzicht de plaats van het diaconaat zou moeten zijn. Een centrale bewering in het boekje van Miedema is dat diaconaat geleefd geloof is. Het is niet 'dienst' aan de medemens in materiële nood, maar het is juist 'geven en ontvangen in de geest van de bijbelse barmhartigheid en gerechtigheid.' Het gaat om meer dan om brood alleen. Barmhartigheid en gerechtigheid wijzen op Gods koninkrijk. 'Di-

aconaat is geen product van het geloof. Het is zelf geloof: geleefd geloof.' (17)

Aan het eind van hoofdstuk 2 wordt dit inzicht op de volgende manier onder woorden gebracht: "Barmhartigheid + gerechtigheid = diaconaat. Dit draait niet om geld, maar om leven. Leven = overleven + samenleven. Diaconaat is die kant van geloven en kerk-zijn die zich hiervoor onbaatzuchtig inzet. Dat gebeurt op minstens drie manieren: door voor mensen te zorgen die zichzelf niet kunnen verzorgen, door hen in solidariteit nabij te zijn en door hun bondgenoot te zijn in hun strijd of verzet tegen kwaad en onrecht." (19-20)

Behalve de bijbelse woorden barmhartigheid en gerechtigheid is ook het woord 'wederkerigheid' voor Miedema een belangrijk diaconaal begrip dat bepalend is voor het contact in het diaconale werk. De ontvanger van hulp moet principieel gezien worden "als ons evenwaardige evenbeeld". Onze barmhartigheid en gerechtigheid mogen mensen geen gevoel van schaamte geven. Zij moeten met eerbied behandeld worden. Daarom is contact ook zo essentieel. "Terwijl we de handen uit de mouwen steken, concreet helpen, tonen wij ons hart, maken wij contact.

Waar dat gebeurt, gebeurt wederkerigheid. Dat is contact dat van beide kanten komt, op basis van gelijkwaardigheid. Wederkerigheid is de waarachtige ontmoeting van mens tot

mens." (22) Deze wederkerigheid is een geloofszaak, zoals vier bijbelse thema's duidelijk maken: mens als beeld van God, mensen als bondgenoten, genade ("diaconaat is gratis") en avondmaal (23-24).

Diaconaat is geen product van het geloof. Het is zelf geloof: geleefd geloof

Kortom: als het gaat om het geloofsleven, dan is diaconaat het geleefde geloof.

Diaconaat en pastoraat

Een volgende vraag waar de gids van Miedema op ingaat is (aldus de achterflap): wat zou in de gemeente de verhouding tussen diaconaat en pastoraat moeten zijn?

Volgens Miedema wordt in de praktijk het pastoraat vaak vooral gericht op de geestelijke dimensie van de mens en niet op de materiële en sociale aspecten van het leven. Dat laatste zou dan iets voor het diaconaat zijn. Maar dit onderscheid berust al eeuwenlang op de opdeling van de mens in lichaam en ziel. Het geestelijke zou het 'hogere' zijn, het materiële het 'lagere'. Deze 'opdeling' leidt er echter vaak toe dat de werkelijke zorgen van mensen buiten beeld blijven. Eenzaamheid kan ook materiële oorzaken hebben. Een blinde vlek hiervoor kan nog worden versterkt door een blokkade bij de bezoeker, die armoedesignalen niet oppikt vanwege onbekendheid ermee of omdat gedacht wordt dat armoede eigen schuld is.

'Het diaconaat benadrukt dat je de mens niet kunt opdelen. Bezoek je iemand, dan speelt de hele situatie mee. Het gaat om heel de mens. Dit betekent dat 'diaconaal' bezoekwerk zich nooit beperkt tot het materiële niveau. Bezoek aan een zieke gaat niet enkel om het bloemetje, het glas water of het kussen dat je opschuift. Dat is praktisch en goed. Maar zieken bezoeken is rijker en dieper. Je ontmoet elkaar op een moment waarop iemand kwetsbaar is en dat niet kan verbergen.' (34)

Zonder dat helemaal helder wordt hoe Miedema de verhouding tussen diaconaat en pas-

toraat ziet (en hoe hij het eigen profiel van diaconaat en pastoraat zou schetsen), duidelijk is wel dat hij het belangrijk vindt dat diaconaat en pastoraat in een kerkelijke gemeente met elkaar in gesprek zijn en contact houden over wie wat doet.

Diaconaat en missionair werk

Hoe hebben diaconaat en missionair gemeente-zijn met elkaar te maken? Dat is de derde vraag die volgens de achterflap in het boekje van Miedema beantwoord wordt.

*Diaconaat en pastoraat
houden contact over
wie wat doet*

"De samenleving kent de gemeente van Christus vooral uit haar diaconaat en haar missionair werk. Beide vormen de communicatiekanalen tussen de geloofsgemeenschap en de wereld om haar heen." (82) Deze missionair-diaconale samenhang kent al een lange geschiedenis en wordt in PKN-kringen voortgezet in het werk van KerkinActie en ZWO (Zending, Werelddiaconaat en Ontwikkelingssamenwerking), waarover Miedema de nodige informatie geeft.

Net zoals bij de verhouding tussen diaconaat en pastoraat wil Miedema ook bij diaconaat en missionair werk niet weten van een strakke boedelscheiding. "Ten onrechte is vaak bij diaconaat gedacht aan de daad en bij evangelisatie en zending aan het woord. In het diaconaat gaan woord en daad echter samen. Het gaat niet enkel om handen uit de mouwen, maar ook om een luisterend oor. 'Iets voor mensen doen' leidt tot contact. Bij mensen 'present zijn' betekent aandacht voor hen tonen, naar hen luisteren." (84)

Miedema vindt dat het diaconaat wezenlijk is voor het geloofsleven en voor het kerk-zijn. Het hoort bij de christelijke identiteit. Missionair werk valt niet samen met het diaconaat.

Het is wel een kernopdracht van de gemeente, maar geen centraal kenmerk zoals het diaconaat dat is. Volgens de auteur is de missionaire opdracht vooral een leerproces, waaraan het diaconaat een belangrijke bijdrage kan leveren. Want het missionaire leerproces begint met presentie, met luisteren, met belangstelling tonen. En dat is precies wat in het diaconaat aan de orde is: “de grensovergang van het ‘taalveld’ van de kerk naar het ‘taalveld’ van de samenleving.” (86).

Het zou wel eens kunnen dat het diaconaat te sprakeloos is geworden (over het geloof). Maar: “Gaaf het diaconaat in het missionair leerproces staan, dan spreken wij van missionair diaconaat. Missionair diaconaat brengt de diaconale ervaring in bij het missionair leerproces van de kerk.” (86)

Met andere woorden: missionair leven zal zonder diaconaat niet mogelijk zijn. “Want het diaconaat getuigt in daden en woorden van zijn Bron, tot eer van God, onze naaste tot heil.” (8)

Bezinning

Voor diakenen en voor gemeenteleden is deze diaconale gids van Lützen Miedema goed bruikbaar voor bezinning. Voor diakenen biedt hoofdstuk 1 van het boekje zelfs een serie tips die de inhoudelijke bezinning op diaconaat vorm kunnen geven. Ik denk dat het boekje leerzaam is voor gespreksgroepen en studiegroepen van gemeenteleden over diaconaat en diaconale houding.

Daarbij vestig ik vooral de aandacht op het hoofdstuk over wederkerigheid. De aandacht voor dat aspect van het diaconaat is één van de sterke punten van deze gids. Ook een sterk punt is de beknoptheid van de informatie. De

valkuil van beknoptheid is dat informatie fragmentarisch wordt. Dat heb ik eigenlijk alleen in hoofdstuk 2 ervaren waar de betekenis van de centrale diaconale woorden barmhartigheid en gerechtigheid wel erg summier wordt neergezet.

Ik vind het verschil dat Miedema maakt tussen diaconaat als centraal kenmerk van de kerk en missionair werk als kernopdracht van de kerk niet overtuigend en enigszins geforceerd. Ik zou zeggen dat diaconaat en missionair werk (en pastoraat!) kernactiviteiten van de kerk zijn die in de concrete praktijk raakvlakken hebben en overlap vertonen. In de ene situatie zal een bepaalde activiteit meer oplichten dan een andere, zonder dat gezegd kan worden dat de ene activiteit belangrijker of centraler is dan de andere.

Missionair leven zal
zonder diaconaat niet
mogelijk zijn

Voor wie zich met diaconale thema's bezighoudt is dit boekje een aanrader. Daarbij moet wel rekening gehouden worden met de PKN-setting van deze gids. In andere kerken zijn de zaken rond diaconaat soms net even anders georganiseerd. Maar voor een goed gesprek over de inhoud en de betekenis van diaconaat vormt de PKN-achtergrond geen belemmering. Ik leg de titel (*Nieuw diaconaat*) als volgt uit: door de bestudering van dit boekje kan het diaconaat van de kerk weer nieuw voor je worden.

Diakenen

Diaconaat in de toekomst

Bespreking van rapport Leidinggeven aan Liefdewerk

Dirk-Albert Prins, Diaconaal Steunpunt

In november hebben een aantal bijeenkomsten plaatsgevonden waarin het Rapport Leidinggeven aan Liefdewerk centraal stond. Deze bijeenkomsten droegen de titel Talenten van het Diaconaat, daarmee was het een verdieping van het onderwerp van de afgelopen CDC (juni 2008). Talenten van het Diaconaat wil zeggen dat we op zoek zijn naar welke taken en rollen wacht de diaconie de komende jaren en welke talenten zijn daarvoor nodig. Talenten is hierin een verzamelnaam voor gaven, maar ook voor structuren en organisatievorm. Kortom, het waren veelzijdige en boeiende avonden, met veel huiswerk voor de toekomst.

Om de taken van de diaconie te kunnen inschatten is het zeker voor het diaconaat belangrijk om goed zicht te hebben op de omgeving en de ontwikkelingen die hierin spelen. Daarin spelen trends als toenemende individualisering en mobiliteit, terugkeer naar participatiemaatschappij, maar ook incidenten als kredietcrisis en dergelijke een rol. De aanwezige diakenen konden zich vinden in de observatie dat het diaconale werk tegenwoordig meer en meer gekenmerkt wordt door welzijnsvragen. Of dat gezien de eenzaamheidsproblematiek de welzijnsvragen in ieder geval veel aandacht van de diaconie zouden moeten krijgen. Dit blijkt nog niet altijd het geval.

Opvallend is dat in de samenleving armoede en voedselbanken weer een onderwerpen zijn, terwijl dit in de kerken nauwelijks aandacht krijgt. Het lijkt of de welvaartsvraagstukken zijn verschoven naar welzijnsvraagstukken, maar in wezen is het vraagstuk verbreed van welvaart naar welzijn. Dit geeft iedere diaconie voldoende huiswerk qua signaleren en organiseren.

Aanbevelingen

In het volgende gedeelte zullen de aanbevelingen uit het rapport worden voorzien van tips en suggesties, zoals die tijdens de bijeenkomsten zijn verzameld.

Aanbeveling 1 - Een herwaardering en bezinning op het diakenambt

Diakenen kunnen aan deze aanbeveling inhoud geven door vooral veel te communiceren over de inhoud van het ambt in relatie tot wat diaconaat inhoud, dus PR en toerusting ineen. De liturgie biedt hiervoor aanknopingspunten, vooral in het blok 'Dankbaarheid' waartoe ook de collecte behoort. Welke diaconie neemt regelmatig spreektijd tijdens de eredienst? Wellicht is hiervoor eerst PR en toerusting in de brede kerkenraad nodig. De diaconie voert haar taken uit namens de gemeente, dus het is een gezamenlijk doel.

Aanbeveling 2 - herwaardering door invloed op de talstelling

Om in de talstelling tot de juiste kandidaten te komen is het nodig om niet vanuit een underdogpositie te redeneren, maar vanuit de

gezamenlijke visie. Er is (ook binnen kerkenraden) veel onduidelijkheid over het belang van het diaconaat. Wanneer kerkenraden niet worden meegenomen in het 'diaconale denken' blijft het lastig om de juiste diakenen te krijgen in de diaconie. In de talstelling zal rekening moeten worden gehouden met een mix aan denkers en doeners, tussen beleidsmakers en omzieners. Hierbij kan het helpen om eerst de diakentallen te bepalen, echter dit sorteert alleen effect als het onderliggende denken over diaconaat wordt gedeeld.

Aanbeveling 3 - De gemeente heeft meer voorlichting en toerusting

Het is goed om te beseffen dat gemeentelieden vaak geen idee hebben wat het diaconaat en diaconale gemeente precies inhoudt. Wel is er veel natuurlijk omzien. De cultuur van de streek speelt hierin een grote rol. Gemeentelieden Dit vraagt om creativiteit en zoeken naar nieuwe vormen. Net als bij diakenen zelf is het aanbieden niet voldoende, want ook zij komen niet vanzelf op informatie af.

Aanbeveling 4 - Toerusting van kerkleden vanuit de eredienst

Het is voor de diaconie de uitdaging om de verwondering en blijdschap over het evangelie van Genade te laten uitmonden in diaconaal omzien naar elkaar en naar de mensen om ons heen. De liturgie biedt hiervoor aanknopingspunten die maar zelden worden benut. Het moment van 'offer der dankbaarheid' kan evengoed een moment van brede inzameling van gaven zijn. De vacatures uit het kerkblad of 'diaconaal prikbord' kunnen ook vanuit de liturgie actief geworven worden. Dit versterkt het feit

Diaconaat verbreed van welvaart naar welzijn

dat de eredienst niet alleen ontmoeting met God is, maar van daaruit ook met elkaar. Wellicht dat hier in de prediking en gebed al rekening mee gehouden kan worden.

Aanbeveling 5 - Collectieve toerusting en toerusting op individuele basis

De diaconie doet er goed aan om zowel oog te hebben voor collectieve toerusting als voor individuele toerusting. Bij collectieve toerusting kan worden gedacht aan diaconale informatie en stimulans in de eredienst, tijdens een gemeentevergadering, in het kerkblad, middels een diaconaal project of themaweek e.d. Bij individuele toerusting kan worden gedacht aan het huisbezoek, (mini)wijk bijeenkomsten, oproepen via de mail en contact met telefoon en SMS (iedere diaken heeft toch zijn wijkleden in de mobiel en mailadresboek). Uiteraard zijn alle overige persoonlijke contacten ook mogelijkheden om aan je diaconale doelstelling te werken; vanuit Liefde van Christus mensen bewegen hun dankbaarheid te uiten in onderling omzien.

Aanbeveling 6 - Toerusting van diaconale gemeente met predikant en ouderling

De diaconie zou voor haar taak alle leden van de gemeente moeten inschakelen. De diaconie is als het ware het diaconale geweten van de gemeente. Met ouderlingen kan worden verhelderd dat het diaconale huisbezoek in het verlengde ligt van het pastorale huisbezoek. Na verdieping van de relatie met Christus, dat zich uit in vruchtbaarheid en dienstbaarheid (pastoraal bezoek), is het aan de diaken om deze bereidheid te kanaliseren en aan te laten sluiten bij de behoeften die er

Het voorlichten van de gemeente is een forse diaconale taak

spelen in en buiten te gemeente (diaconaal bezoek), opdat er niet ongetroost is onder druk van ziekte, eenzaamheid of armoede. Met de predikant is het goed om ervaringen uit te wisselen ten gunste van (behoeftige/begaafde) gemeenteleden, maar ook om de prediking en catechese te verrijken met diaconale invalshoeken. De predikant heeft behoefte aan blikveldverbreding, vanuit de diaconie voor de diaconale invalshoek. Dit voorkomt blinde vlekken in prediking en gemeenteleven. Uit bovenstaande blijkt wel dat het diaconaat naast uitvoerende kanten ook beleidsmatige kanten heeft. Dus de taken op 'gemeenteniveau' zouden meer body moeten krijgen om de diaconale doelstelling vorm te geven.

Aanbeveling 7 - Nieuwe vormen verbinden, stimuleren, aansturen; communicatiestructuur

Het invulling geven aan de toerusting en beïnvloeding van de gemeente vraagt om zorgvuldige communicatie. Dit is niet een taak die je er zo even bij doet als diaken. Wellicht is het goed om hiervoor apart iemand aan te stellen, desnoods buiten de diaconie. Ook valt te denken aan intensievere vormen van miniwijkcontacten. Bespreken van diaconale thema's binnen miniwijk of gemeente. Benutten van vrijwilligersorganisaties als HiP, Present, Gevangenenzorg en overige organisaties.

Aanbeveling 8 – Bezinning op extern diaconaat in de lokale omgeving

Wanneer de gemeente nog niet overtuigd is van haar roeping om aandacht te hebben voor de mensen in de samenleving, kan de diaconie deze bezinning in de gemeente stimuleren.

Denk hierbij aan prediking, gemeenteavond, thema-avonden (in de wijk), kerkblad en huisbezoek. Het uitnodigen van sprekers met ervaring met relevante problematiek helpt om de onderwerpen dichterbij te brengen. Denk aan thema's als integratie, armoede, voedselbank, huwelijk(smoeiten), Stichting Leergeld.

Aanbeveling 9 - Competentieprofiel van diakenen

Gebruik de mail, Htyves of SMS

De basis van het (diaken) ambt is een levend geloof en afhankelijkheid van Christus om van daaruit de gemeente te dienen. Voor diakenen is

het daarnaast belangrijk om bewogen te zijn met mensen, goed te kunnen invoelen en luisteren. Dit vooral belangrijk voor het werk in de wijk. Op diaconieniveau is er behoefte aan financieel inzicht, kennis van sociale wet- en regelgeving e.d. Daarnaast zijn er competenties gewenst als beleidsmatig inzicht, organisatietalent, vergaderkunde, presentatievaardigheden e.d. voor de taken op gemeenteniveau. Er is dus duidelijk behoefte aan verschillende typen diakenen, aangezien het niet waarschijnlijk is dat al deze competenties in een persoon aanwezig zijn, of dat deze per-

Het betrekken van gemeenteleden bij de diaconie is een taak op zich

soon tijd beschikbaar heeft om al deze competenties te benutten voor de diaconie. Deze competenties zullen de aandacht moeten hebben tijdens de talstelling, of

bij het betrekken van gemeenteleden bij het werk van de diaconie.

Aanbeveling 10 - Functieverdeling (differentiatie) binnen de diaconie

De diaconie heeft uiteenlopende taken: wijkwerk, diaconiewerk qua organisatie, contacten met moderamen, brede kerkenraad, diaconieën in Diaconaal Platform en classis,

locale diaconale organisaties, penningenbeheer, correspondentie en communicatie. Onder communicatie vallen ook het kerkblad, gemeenteavonden, toelichting bij collecte e.d. Het ligt voor de hand om deze taken te bundelen in logische taakpakketjes. Het resultaat hiervan is dat de taken niet worden versnipperd om naast het wijkwerk te doen, maar dat er naast de wijkdiakenen ook diakenen zijn met specifieke taken. Het komt het werk ten goede wanneer deze taken niet gecombineerd worden met wijktaken.

Aanbeveling 11 – Diaconale Platforms en WMO

Buiten de eigen gemeente liggen er verschillende taakvelden voor de diaconie. De kern hiervan is dat de kerk onderdeel uitmaakt van de lokale samenleving. Hierin zijn ook tal van noden en mensen die hulp kunnen gebruiken. Wanneer de kerk hierin iets wil betekenen (en waarom zou ze niet), dan is het goed om in beeld te hebben welke maatschappelijke organisaties actief zijn in dit gebied. Ook afstemming met andere kerken is nuttig, om elkaar niet voor de voeten te lopen of witte vlekken te laten bestaan, maar ook om krachten te bundelen en gezamenlijk te spreken met de lokale overheid. Een ideale vorm voor deze afstemming is een Diaconaal Platform (of IDO). Vanuit een diaconaal platform is het ook makkelijker om als kerken een stem te hebben in de WMO besluitvorming. Een afvaardiging vanuit de kerken in de WMO-raad ligt dan voor de hand.

Hoofdstema's

Tijdens de bijeenkomsten zijn de aanbevelingen uit het rapport Leidinggeven aan

Liefdewerk ingedikt tot 4 hoofdstema's op basis van stellingen. Deze worden hieronder besproken en van suggesties/actiepunten voorzien.

1. Het diaconaat verdient meer aandacht in het gemeenteleven?!

De diakenen kunnen zich over het algemeen prima vinden in deze stelling. Dit geeft huiswerk in de plaatselijke gemeente, maar ook op landelijk niveau. Plaatselijk is het aan de diaconie om de ouderlingen en predikanten

in de brede kerkenraad te overtuigen van de waarde van diaconaat in de gemeente, om te stimuleren dat diaconaat het hele gemeenteleven doordeesemt. Er leeft veel onkunde bij ambtsdragers en gemeentelieden rond diaconaat. Dit vraagt om veel aandacht en continu uitleggen en zichtbaar maken van het nut van diaconaat. Vanuit de gezamenlijke roeping hiertoe. Dus diaken neem het contact met de brede kerkenraad serieus en investeer hierin.

2. Naast het huisbezoek zou de diaconie meer moeten zorgen voor 'collectieve toerusting/voorlichting'?!'

Voor veel diaconieën is het de vraag of het huisbezoek voldoende rendement heeft om aan alle toerustende taken inhoudt te geven. Een diaconie doet er goed aan om naast de huisbezoeken ook invulling te geven aan de collectieve toerusting op

wijk en gemeenteniveau. Dit vraagt expliciete aandacht en is niet een taak om er hapsnap bij te doen. De kans bestaat dat veel gemeentelieden met andere vormen van toerusting beter te bereiken zijn dan met het huisbezoek. Ook biedt dit mogelijkheden om gemeentelieden elkaar te laten stimuleren. Denk aan het organiseren van gemeenteavonden of thema-

Afstemming met andere kerken is nuttig

Toerusten in gezin, wijk en gemeente

avonden over diaconale onderwerpen. Het spreekt voor zich dat actuele noden tot een betere ontvangst leiden dan algemene onderwerpen. Ook is het mogelijk om met deze onderwerpen de buurtbewoners te betrekken bij de voorlichting, of zelfs bij het diaconaat. Andere mogelijkheden zijn om de wijken te dienen met diaconaal cursus- of gespreksmateriaal. Denk hierbij bv aan het materiaal van de Micha-cursus.

3. 'In iedere plaats zou een Diaconaal Platform (of IDO) moeten zijn om interkerkelijk samen te werken of af te stemmen qua extern diaconaat'?!'

In deze tijd van enerzijds een roep vanuit de samenleving en anderzijds een toenemende bewustwording binnen de GKV van de samenleving om de kerk heen, open luiken richting de samenleving, ontkomt een diaconie er niet meer aan om enig contact te hebben met diaconieën om zich heen. Naast de klassiscontacten (vooral heel leerzaam en in sommige situaties en gemeenteoverstijgende projecten ook noodzakelijk), zijn er contacten met diaconieën van andere kerkgenootschappen in de plaats/regio. Een stevige structuur is voor beide noodzakelijk om verwateren te voorkomen. Wat betreft de contacten tussen verschillende kerken is een Diaconaal Platform een handig hulpmiddel. Een dergelijk platform biedt tevens de gelegenheid om de contacten met de lokale overheid en maatschappelijke organisaties structuur en continuïteit te geven.

Kerken die zich gestructureerd willen richten op extern diaconaat doen er goed aan om de samenwerkingsvorm Wijkadoptie te overwegen. Een dergelijke vorm waarin iedere diaconie/gemeente zich richt op een specifieke wijk in stad of dorp voorkomt dat diaconieën elkaar voor de voe-

ten lopen of witte vlekken blijven bestaan. Het mag duidelijk zijn dat dergelijke externe contacten ook extra werk voor de diaconie (intern) oplevert. De interne structuur zal hierop ingericht dienen te zijn. Dit kan door hiervoor een persoon (diaken of contactpersoon) aan te stellen, evt. in combinatie met andere diaconietaken op 'gemeenteniveau'.

4. De diaconie is vooral een bestuurs-/coördinatieorgaan ?!

Gezien de taken die de diaconie voor zich ziet, ontkomt de diaconie er niet aan om de bestuurs- of organisatiekant van het werk goed in te richten. Het besturen, denk aan externe contacten, vertegenwoordigen, contactpersonen binden en de agenda en inrichting van het gemeentelven beïnvloeden, vraagt

specifieke aandacht. Het is zelfs goed voor te stellen dat voor dit aspect van het werk ambtsdragers worden vrijgesteld van wijktaken. Naast

deze bestuurs- of coördinatie taken blijven er uitvoerende taken bestaan. Hierbij valt te denken aan het werk rond de liturgie (avondmaal/collecte etc.) en aan de (huis)bezoeken. Er zijn dus diakenen op verschillende taakvelden nodig. Het is de vraag of dit ook dezelfde personen/types dienen te zijn, of dat juist per taaksoort een specifiek type persoon (gaven) worden gezocht. Uiteraard hangt dit nauw samen met de plaatselijke situatie. Dus draagvlak binnen de brede kerkenraad voor deze visie is erg belangrijk.

Over al de genoemde onderwerpen hierboven zijn op www.diaconaalsteunpunt.nl voorbeelden of artikelen e.d. te vinden. Dus voor het wiel opnieuw wordt uitgevonden, is het goed eerst even het materiaal op de site te checken. Nieuwe producten of voorbeelden kunnen vervolgens worden opgestuurd (per mail) naar Diaconaal Steunpunt om ook andere diaconieën als voorbeeld te dienen.

Naast uitvoering ook coördinatie taken

Predikanten

Hoe ontwikkeld is de predikant?

Johan Harmanny

Studeren staat voor veel predikanten in het teken van catechese of preekwerk. Persoonlijke ontwikkeling blijft daardoor al snel onderbelicht. In dit artikel worden een paar handvatten geboden om die persoonlijke ontwikkeling meer vorm te geven. Welke predikant heeft op papier staan hoe hij zich de komende jaren wil ontwikkelen? In het bedrijfsleven is dit een steeds meer voorkomend verschijnsel: een werknemer heeft zijn eigen persoonlijke ontwikkelplan. Daarin beschrijft hij over welke competenties hij beschikt en op welke gebieden hij de komende jaren zijn competenties wil vergroten.

Voor een predikant is zo'n plan zeker niet overbodig. Veel predikanten werken aan hun levenslange studie door het volgen van congressen of cursussen. Daarbij is het goed om het verband tussen die cursussen duidelijk weer te geven: waarom volgt u als predikant juist deze cursus? Waarom bezoekt u juist dit congres? In een persoonlijk ontwikkelplan kunnen deze cursussen samenhang krijgen en wordt ook zichtbaar waar er nog kennis of vaardigheden versterkt kunnen worden.

Een persoonlijk ontwikkelplan heeft verschillende doelen. Een aantal hiervan zijn:

- De predikant geeft inzicht aan zichzelf en aan de kerkenraad op welke gebieden zijn sterke en zwakke punten liggen. Daarvoor kan hij bijvoorbeeld gebruik maken van zijn eigen ideeën over zijn functioneren, van de ideeën van gemeenteleden en collega's of van de feedback die hij krijgt in een supervisie of intervisietraject. De directe winst hiervan is, dat er op basis

van dit plan over de inzet van de predikant op specifieke taakvelden gesproken kan worden. Heeft de predikant bijvoorbeeld weinig didactische vaardigheden, dan kan besloten worden hem hier juist meer in te laten oefenen (onder begeleiding of parallel aan het volgen van een vaardigheidstraining) of hem juist minder op dit gebied in te zetten.

- Het plan biedt een aanzet voor een functioneringsgesprek. Het is van belang dat de predikant van tijd tot tijd over zijn functioneren spreekt met een begeleidingscommissie. Dit plan laat zien waar de predikant zijn eigen functioneren als goed beschouwt en waar hij zijn eigen functioneren nog wil verbeteren.
- Het plan onderbouwt de vergoeding die de predikant kan krijgen van zijn kerkenraad voor jaarlijkse educatie en nascholing. De predikant kan inzichtelijk maken waarom juist deze scholing zijn functioneren in de gemeente ten goede komt: waar sluit deze scholing aan bij zijn competenties en wensen deze te versterken?

Welke predikant heeft op papier staan hoe hij zich de komende jaren wil ontwikkelen

- In de beschrijving van de kwaliteiten wordt voor kerkenraad en predikant duidelijk waar de expertise van de predikant ligt. Dit kan op diverse terreinen winst opleveren: binnen de eigen gemeente kan deze specifieke expertise beter worden ingezet, maar de kerkenraad kan ook in voorkomende gevallen de classis, een deputaatschap, een andere gemeente of de TU attenderen op de expertise van haar predikant en in overleg met de predikant aanbieden hem in te zetten op terreinen die meerdere gemeenten ten goede komen.
- Het plan geeft de predikant de ruimte om in de komende jaren de kerkenraad te vragen hem specifiek meer tijd te verlenen voor werk en studie op terreinen waar hij zijn competenties wil vergroten.

De predikant volgt geen cursussen uit persoonlijk hobbyïsme, gesponsord door de kerkenraad

Het opstellen van een persoonlijk ontwikkelplan begint bij het inventariseren van ervaring, kennis en competenties. Daarbij is het belangrijk ook te letten op een gebrek aan één van deze: op welk terrein hebt u als predikant nog geen ervaring maar zou u deze wel graag willen bezitten? Van welk terrein hebt u weinig kennis en hoe zou het de gemeente ten goede komen als uw kennis op dit terrein verdiept werd? Welke competenties wilt u graag versterken bij uzelf? Daarbij is het als predikant ook van belang te luisteren naar de gemeente. Welke vraag stelt zij? Welke tekorten ziet zij bij u aan kennis, capaciteiten en vaardigheden en op wat voor manier kunt u uzelf daarin ontwikkelen?

Na deze inventarisatie volgt het formuleren van actiepunten. Hoe bereikt u als predikant uw doelstellingen die u hiervoor hebt gesteld? Op welke punten hebt u meer kennis nodig? Op welke punten

meer ervaring? Waarbij zou een training erg nuttig zijn? Hebt u begeleiders nodig? Deze actiepunten kunnen besproken worden met de begeleidingscommissie. Daarbij is het van belang zowel de belangen en ontwikkeling van de predikant als de belangen en ontwikkeling van de gemeente voor ogen te houden. De predikant volgt geen cursussen uit persoonlijk hobbyïsme, gesponsord door de kerkenraad, maar hij volgt cursussen die zijn functioneren als predikant op lange of korte termijn ten goede komen. Tegelijk mag hij ook verder kijken dan alleen het welzijn van deze gemeente: zijn werkzaamheden zijn breder dan alleen deze gemeente en het is goed om ook de langere termijn van zijn functioneren als predikant in diverse gemeenten in het oog te houden.

Het opstellen van een persoonlijk ontwikkelplan is een begin. Hierna moeten de gestelde actiepunten ook echt worden uitgevoerd. Daarvoor is het van belang dat de predikant zijn motivatie niet verliest. De begeleidingscommissie kan deze motivatie versterken door hem met regelmaat te vragen naar de status van zijn ontwikkeling. Daarnaast helpt het om een jaarlijkse ontwikkelkalender te maken, waarop de predikant aangeeft welk studieonderwerp hij dit jaar wil aanpakken en hoe dit binnen zijn ontwikkelplan past. Ook kan hij er op aangeven in hoeverre de gestelde doelen daadwerkelijk zijn behaald.

De uitvoering van deze ontwikkeling kan op diverse manieren. Een paar voorbeelden:

- Deelname aan de Permanente Educatie Predikanten: de predikant kan door middel van de PEP-cursussen van de Theologische Universiteit zijn academische kennis vergroten.

- Deelname aan één van de predikantencursussen van Steunpunt Gemeenteopbouw: SGO biedt diverse vaardigheids- en kennisstrainingen aan en kan daarnaast in individuele gevallen adviseren over het volgen van trainingen van derden.
- Een stage bij een collega-predikant of in een ander werkveld: een predikant kan om zijn vaardigheden te vergroten bijvoorbeeld stage lopen bij een docent, maatschappelijk werker, zorginstelling of overheidsdienst.
- Schrijven van een artikel, boek, lezing of cursus over een specifiek onderwerp: het schrijven hiervan vraagt een systematisch ordenen van de bij de predikant aanwezige kennis of vaardigheden en maakt inzichtelijk waar hij zich nog meer kan ontwikkelen.
- Natuurlijk zijn er veel meer mogelijkheden denkbaar. Voor hulp bij het opstellen van een persoonlijk ontwikkelplan kunt u in ieder geval aankloppen bij Steunpunt

Gemeenteopbouw en Steunpunt Kerkelijke Beheerszaken. Zo kunt u als predikant uzelf bezig blijven houden met het uitoefenen van dit bijzondere ambt.

Meer informatie:

<http://www.steunpuntgemeenteopbouw.nl> (onder 'ambtsdragers' – 'predikanten')

<http://www.steunpuntkb.nl/> (onder 'predikanten' – 'Arbeidsvoorwaarden en traktementen')

<http://www.tukampen.nl> (onder 'opleidingen' – 'permanente educatie predikanten')

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van: Spelen met uw POP, in: Mijn Rendement 1-2009, Rotterdam: Rendement Uitgeverij BV, p.9-11.

Johan Harmanny is werkzaam als adviseur bij Steunpunt Gemeenteopbouw

Adresgegevens Steunpunt Gemeenteopbouw

Steunpunt Gemeenteopbouw
Postbus 499
8000 AL Zwolle

Bezoekadres: Burg. Vos de Waelstraat 2
Telefoon: 038-4270400
Fax. 038:4270401
E-mail: sgo@gbouw.nl

Website:
www.steunpuntgemeenteopbouw.nl

Diaconaat

Meer prioriteit

Externe taken vragen om bijpassende structuur

Dirk-Albert Prins, Diaconaal Steunpunt

Diakenen hebben niet alleen een taak binnen de kerkelijke gemeente, maar ook in de samenleving. Om dit goed te laten functioneren zouden voor die verschillende taken aparte ambtsdragers moeten worden aangesteld. Daarnaast kunnen zij een beroep doen op gaven die binnen de gemeente voorhanden zijn.

De laatste weken is er in het ND regelmatig geschreven over de rol van de kerken bij de uitvoering van de WMO, de wet die de ondersteuning regelt van burgers die op een of andere manier hulp nodig hebben. 'Kerken zijn onzichtbaar', zegt een wethouder. 'Koudwatervrees', stelt een onderzoekster. 'Te druk voor de WMO', meent een oud-diaaken.

Mijn waarneming is dat er in de kerken best veel bereidheid is om iets bij te dragen. Maar het lukt de huidige ambtsdrager en vrijwilliger vaak niet om veel tijd vrij te maken voor kerkelijke taken. De ambtsdrager die vier avonden per week aan zijn taak besteedt, is schaars geworden. Dit verklaart ook gedeeltelijk het aantal vacatures voor diakenen en ouderlingen. Het advies om diaconale taken als het WMO-overleg uit te besteden aan kerkelijke vrijwilligers die op een bepaald vlak deskundig zijn, werkt ook maar ten dele. Uitbesteden kost namelijk ook tijd. Denk aan het instrueren, terughoren en begeleiden van deze vrijwilliger. Die tijd of mentale ruimte is er vaak niet bij de ambtsdragers.

Vrijgesteld

Voor de kerken zou het goed zijn als een deel van de ambtsdragers zich vooral kan richten op taken in de eigen wijk in de kerkelijke gemeente en een ander deel zich richt

op de gemeente als geheel en de externe contacten onderhoudt. Bij taken binnen de gemeente valt te denken aan het op de kaart zetten van diaconale thema's als geldbesteding, armoede, eenzaamheid, huwelijk en opvoeding, voorlichting geven over diaconaat en het ondersteunen van kleine groepen of miniwijken. Dit laatste gaat immers niet vanzelf en vraagt om een goede aansturing en continu onderhoud. Anders blijft de kleine groep inderdaad een illusie, zoals eerder is betoogd door onderzoeker Jaap Modderman.

De discussie in de krant gaat met name over de externe contacten. Het meedraaien in een diaconaal platform of WMO-raad doe je er niet zo maar even bij. Dit vraagt om een serieuze tijdsinvestering. Zeker ook omdat de informatie om terugkoppeling vraagt richting de diaconie en andersom. Immers, hoe kun je als kerk meerwaarde hebben als informatie niet wordt doorgegeven en de afgevaardigde droog komt te staan.

De ervaringen die gemeenteleden en diakenen opdoen, moeten worden vertaald naar de visie van de kerk op problemen in de samenleving. Bijdragen aan het bestrijden van armoede en eenzaamheid is hiervan een voorbeeld. Denk aan het recente onderzoek in opdracht van het Leger des Heils over eenzaamheid (Nederlands Dagblad 7 oktober).

Organisatie

Het ter hand nemen van dit soort taken kan op verschillende manieren worden gerealiseerd. Een mogelijkheid is uitbreiding van het aantal diakenen. Dit kan door het aanstellen van extra ambtsdragers of door een verschuiving van ouderlingen naar diakenen, zodat er in iedere wijk één diaken is en één ouderling. Dit is in een toenemend aantal gemeenten gelukkig al de situatie. Denkbaar is ook een andere organisatie van het diaconaat. Bijvoorbeeld door een diaken te laten ondersteunen door diaconale helpers. Daartoe kunnen per wijk diaconale teams worden gevormd. Het zou een misvatting zijn de pastorale teams hiervoor te gebruiken. Dat zou het diaconaat doen verwateren. Diaconaat is net als pastoraat een vak apart. Denk alleen al aan het kennen van de diversiteit van de sociale kaart. Er blijft behoefte aan ambtsdragers die zijn vrijgesteld voor het diaconaat. Om de kleine groepenstructuur te blijven voeden en toerusten. Om thema's op de agenda te plaatsen. Om de prediking te dienen met diaconale impulsen vanuit de praktijk. Dit alles pleit ervoor het diaconaat in de kerken meer prioriteit te geven. Deze conclusie werd onlangs onderstreept in het rapport 'Leidinggeven aan Liefdewerk' van het Cen-

trum voor Samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle.

Infrastructuur

De onderwerpen die in de kerkelijke gemeente spelen, verschillen niet wezenlijk van de moeiten in de samenleving. De kerk (christen) doet toch wel aan allen? Daarmee is er behoefte aan een diaken die tijd heeft om te participeren in het diaconaal platform of de WMO-raad. Die moet daarvoor dan wel worden vrijgesteld.

De diaconie kan daarnaast prima gebruik maken van gaven die in de kerkelijke gemeente voorhanden zijn, niet zelden bij vrouwen. Het inschakelen van diaconale contactpersonen, intern en extern vraagt om afstemming en goede organisatie. Je zou kunnen spreken van een diaconale infrastructuur. Om dit mogelijk te maken moet de diaconie voor een deel fungeren als besturend orgaan, zonder de voeling met de praktijk te verliezen. Diaconaal besturen om, vanuit de liefde voor Christus, de gemeente te helpen dienen.

Dit artikel is eerder geplaatst in het ND op 10 oktober 2008.

Voorkom dat de kleine groep een illusie wordt dit zou het diaconaat doen verwateren

Bijbel op bezoek

Achter glas

Psalm 71: 'U was het die mij droeg'

Roel Meijer

'Je moet eerst de sleutel gaan halen, anders kom je er niet in.' 'Ja, ik weet het.' Op bezoek bij zuster An deze middag. Ik weet al wat ze te vertellen heeft. En als het anders is dan gewoonlijk, dan zegt ze waarschijnlijk helemaal niks.

Heb jij ze in je wijk? Oudere gemeenteleden. Opgenomen in een verzorgingshuis. Of nog erger: een verpleeghuis. Daar kom je niet zomaar binnen. Goed beveiligd. Je moet je melden en krijgt een sleutel of een code mee. Schoorvoetend stap je binnen. Een aantal 80-plussers rond een tafel. De meesten suffend, slaperig. Een enkeling die praat. Tegen wie eigenlijk? Weer een ander roept maar wat.

Contact

Je kijkt of ze er is, zuster An. Je zoekt contact. Kan dat eigenlijk nog? En als het al kan, waar praat je dan in vredesnaam over? Elk bezoek dezelfde verhalen. Elke vijf minuten de herhaling van feiten. Een CD die vastgelopen is.

Heeft contact en bezoek dan nog zin? Bij iemand die je nauwelijks kent, laat staan zij jou?

Er zijn mensen die zeggen: laat maar. Die anderen, dementerend, ze staan al met één been in de hemel. En dat andere been, nou ja, dat volgt wel.

Hemel

Maar waar ik een sleutel of een code moet halen om binnen te komen, daar kan de duivel zomaar zijn verwoestend werk doen. Ook in aanvechtingen en angst bij mensen op hoge leeftijd. Bij zuster An misschien wel.

Waar voor mij de deur moeizaam open gaat en ik tegen de warmte en soms de dufheid op moet tornen, daar is God elke dag. Zijn Woord mag ik doorgeven, tot in de herhaling aan toe: Psalm 71: 'Al vanaf mijn geboorte steun ik op u, al in de moederschoot was u het die mij droeg, u wil ik altijd loven'. En als die bekende woorden klinken, uit deze of een andere psalm, dan lijkt het soms alsof de hemel even open gaat. Niet alleen in de Bijbelwoorden. Ook op haar gezicht! Eén moment maar. De moeite van het bezoek meer dan waard!

Praktische tips:

- Laat één ambtsdrager contact houden met gemeenteleden in deze omstandigheden: veel verschillende gezichten geven alleen maar verwarring.
- Liever elke maand een kwartiertje kijken, dan een keer in het kwartaal een uur.
- Zoek niet naar 'de geniale vondst' qua Bijbelgedeelte om te lezen; bekende gedeelten zijn niet voor niets bekend.
- Zingen (ook al is het de berijming van 1773 ☺) is dubbel bidden.
- Zie niet allereerst de patiënt, maar zie de mens

Diaconaat

Wijk-Adoptie

Een sluitende aanpak voor extern diaconaat

Dirk-Albert Prins

Om als gemeente zichtbaar te zijn in de omgeving is het mogelijk om een wijk te adopteren, en in die wijk op de hoogte te raken van de noden die er heersen. Bijvoorbeeld de wijk rond de kerk, of een wijk waar al veel gemeenteleden wonen. De kerk kan hierdoor makkelijker zichtbaar worden voor de mensen. Het is aan te raden om klein te beginnen, bijvoorbeeld in één straat.

Wijk als basisstructuur

De burgerlijke gemeente heeft de wijk weer helemaal ontdekt. Steeds meer activiteiten en initiatieven vinden plaats op wijkniveau. Dit past in het streven om de onderlinge samenhang, sociale cohesie en leefbaarheid te bevorderen. Meer en meer groeit het besef dat niet de overheid, maar de burger zelf - *is het een tegenstelling?* - verantwoordelijk is voor de leefbaarheid van de samenleving. Hoewel er in deze moderne tijd op valt af te dingen ligt het voor de hand dat de wijk als uitgangspunt wordt genomen om de samenleving in te delen in behapbare grootheden. Want de moderne mens is aan de andere kant namelijk veel mobieler dan voorheen en daarnaast ook digitaal steeds vaker aangesloten op 'internet-communities'. In de wijk echter wordt voor het merendeel van de mensen de leefbaarheid bepaald. Denk aan het winkelaanbod, contact met de burens, rommel op straat, geluidsoverlast e.d.

Kerken werken samen

Aangezien de lokale overheid haar uitgangspunt neemt in de wijk, kunnen de kerken overwegen of ze daarbij willen en kunnen aansluiten. Dit kunnen de kerken ieder

voor zich bepalen. Het verdient echter aanbeveling om dit gezamenlijk te doen. Reden hiervoor is dat kerken, naast de overheid en professionele organisaties, een rol van betekenis spelen in het welzijn of de leefbaarheid van de samenleving. Daarnaast dat de problematiek en noden in de samenleving te groot zijn om als kerk alleen op te pakken.

De kerken doen er daarom verstandig aan hierover contact en afstemming te hebben, om effectiever naar buiten te treden en te helpen waar nood is. Het

voelt wellicht wel goed, maar wanneer iedere kerk zich op dezelfde groep mensen stort, kan het effect wel eens averechts zijn. Enige afstemming is dus zinvol, zo niet noodzakelijk! Een Diaconaal Platform is een ideale vorm van samenwerking om als kerken/diaconieën uit te wisselen en eventueel af te stemmen welke hulp of activiteiten, op welke manier worden aangeboden.

Varianten in samenwerking

Wanneer deze afstemming verder wordt doordacht komen kerken op een beslismoment tussen twee varianten; 1 werken we volledig samen door gezamenlijke projecten, of 2 respecteren we de eigenheid van de gemeentes en verdelen we het werk per

In de wijk wordt de leefbaarheid bepaald

werksoort (a) óf per gebied (b). Het ligt voor de hand dat de keus wordt gemaakt de eigenheid te respecteren. Dit voorkomt vraagstukken over de reikwijdte van de samenwerking e.d. Bij werk- of gebiedsverdeling kan iedere kerkgemeenschap (of zelfs breder) participeren, want je zit elkaar niet in het vaarwater. Verder wordt de kans kleiner dat het dienen in de samenleving slechts de hobby van enkelen is, want de projecten kunnen zo beter aansluiten bij de eigen gemeente. De gemeenteliden kunnen zo makkelijker worden meegenomen in het kerkewerk in de samenleving.

Projecten sluiten beter aan bij de gemeente

Het kerkgebouw als uitdeelsbasis

Wanneer de combinatie met de kerkelijke gemeente wordt meegewogen, wordt het duidelijk dat een gebiedsverdeling veel voordelen biedt. Zeker wanneer rekening wordt gehouden met de plekken waar de kerkgebouwen staan. De diaconale projecten of activiteiten in de samenleving kunnen dan een verlengstuk van het gemeentelven zijn. Ze vormen dan een integraal onderdeel van het gemeentelven. Vanuit de Bijbel is dit goed te verantwoorden.

Zo ontstaat een gebiedsverdeling waarin de verschillende wijken van een plaats worden verdeeld. In de praktijk zal dit niet sluitend blijken, want veel kerken zullen vanwege de bouwkundige historie dicht bij elkaar staan.

Dit betekent direct zicht op de verdeling van kerken over de plaats en maakt de witte vlekken zichtbaar. Witte vlekken die overigens

prima met verenigingslokalen of buurtcentra kunnen worden ingevuld. Daarmee vallen veel praktische bezwaren makkelijk op te lossen.

Een actieve en zichtbare kerk in iedere wijk

Wijkadoptie

Een dergelijk manier van afstemming en gebiedsverdeling kan *wijkadoptie* worden genoemd. Een kerk adopteert als het ware een wijk, wat inhoudt dat ze zich voor die

wijk extra verantwoordelijke voelt. Een kerk krijgt uiteraard geen zeggenschap over die wijk, want dat is aan de lokale overheid en

de burgers zelf. De kerk kan echter door deze focus wel eenvoudiger keuzes maken voor projecten en participeren in overleg over deze wijk. Omzien naar de samenleving wordt daarmee behapbaar.

Andere partijen

In een overleg over een wijk spelen veel partijen een rol. Zo zijn er bewonersverenigingen, maatschappelijke organisaties, speeltuinverenigingen, wijkagenten, woningbouwcorporaties, buurthuizen e.d. De kerk kan aanschuiven aan dit overleg en beziën welke toegevoegde waarde de kerk kan hebben. Alleen al het inbrengen van de eigen observaties en ervaringen kan meerwaarde hebben. Zeker wanneer dit wordt aangevuld met inzet van eigen mensen, gebouw en eventueel middelen.

Focus

Door als kerk duidelijk voor één wijk te kiezen wordt het makkelijker om in kaart te brengen wat de kenmerken zijn van die wijk, welke noden of problemen er spelen en wat

de rol van de kerk in die wijk kan zijn. De basis hiervoor is het maken van een sociale kaart, in de zin van inventariseren van

kenmerken bewoners en omstandigheden en aanwezige voorzieningen als hulpverleners en ontspanning e.d. Deze inventarisatie maakt het mogelijk duidelijke keuzes te ma-

ken. Het is niet verstandig om (direct) aan al te zware problemen te denken. Waarschijnlijk is eenzaamheid het grootste probleem dat voorkomt. Het is aan te raden om in dat geval vooral te investeren in contacten. Creativiteit is belangrijk, want alle mensen zijn verschillend. De eens heeft alle tijd van de wereld, terwijl een ander aan zichzelf niet toekomt vanwege vele verplichtingen.

Dit maakt het mogelijk diverse keuzes te maken

Vormen

De uitvoerende activiteiten kunnen variëren van een vliegende brigade in opknappen en kluswerk, vervoer, huishoudelijk hulp tot structurele verzorging. Verder kan er met de hulpvrager worden meegedacht over het inschakelen van natuurlijke personen in de omgeving; familie, vrienden, kennissen e.d. of instanties. Hierdoor wordt een zorgnetwerk in het leven geroepen. De rol van de gemeente is dan vooral het stimuleren en in gang brengen van de zorg. Wanneer het complexe situaties betreft waar specifieke kennis voor nodig is kan de kerk een signalerende functie hebben. Uiteraard blijft de mogelijkheid bestaan om contact te houden en eventueel mensen te betrekken bij 'kerkelijke' activiteiten.

Juist het bieden van aandacht en een ontmoetingsplek kan veel betekenen

De diaken fungeert hierin als stimulator en coach. Bij vragen kan hij worden ingeschakeld. Ook is het verstandig de specialisten uit de gemeente te kennen en op de juiste wijze hun deskundigheid te laten delen in een dergelijk project. Goede communicatie en bereikbaarheid is van groot belang. Een goede voorbereiding is dan ook aan te raden.

Complexe problemen

Een kerk kan uiteraard niet van alle markten thuis zijn. Er kunnen in de wijk specifieke

problemen voorkomen die beter op een grotere schaal opgepakt kunnen worden. Samen met professionele organisaties en de andere kerken kan in de plaats desnoods een aanbod voor de complexe problematiek worden opgezet. Denk aan de opvang van mishandelde vrouwen, drugsverslaafden e.d. De kerk kan zich beter richten op problemen als eenzaam-

heid, opvoedproblemen, huwelijksmoeien, geldbesteding e.d. Uit de voorbeelden blijkt wel dat voor veel problematiek ook professionele hulp bestaat en nodig is. De kerk kan zich veelal 'beperken' tot het verwijzen naar die voorzieningen. Juist het aangaan van de contacten met de mensen en een ontmoetingsplek bieden kan al veel betekenen.

Combinatie met ander aanbod

De vorm van wijkadoptie leent zich voor een combinatie met andere initiatieven. Denk aan vrijwilligercentrales, aan *Present of HiP*. Deze initiatieven kunnen in hun 'makelaarswerk' rekening houden de wijkverdeling, zodat leden uit de ene gemeente worden gekoppeld met hulpvragen uit de wijk die hun kerk geadopteerd heeft. Dit versterkt de betrokkenheid van de kerken op die wijken maakt nazorg mogelijk, uiteraard

zonder de professionals voor de voeten te lopen. Wanneer de kerken zich hier sterk voor maken is er vanuit de organisaties veel mogelijk. Samen kan er een succes van worden gemaakt.

Starten

Afstemming in een Diaconaal Platform over wijkadoptie is wenselijk, zodat er geen wijken aan hun lot worden overgelaten. Noodzakelijk is dit echter niet. Iedere gemeente kan in haar diaco-

nale beleid zich willekeurig richten op één wijk. Onbewust is dit doorgaans al de situatie, zij het niet geformaliseerd. Een eenvoudige inventarisatie van de situatie in de wijk is een goed vertrekpunt. Wat kan je verwachten? Wat kan je betekenen? Verder is het goed om op de hoogte te zijn van de activiteiten en het dienstverleningsaanbod in de omgeving (sociale kaart). Hierdoor kunnen zoveel mogelijk gerichte verwijzingen worden gedaan.

Uit deze inventarisatie komt een eerste profiel van de wijk, en via persoonlijke gesprekken is het mogelijk een behoeftekaart van de wijk te maken of een ingang te krijgen om later de behoefte te peilen. Wanneer noodlijdenden behoren tot een andere kerkelijke gemeente kan het contact worden overgelaten aan die gemeente. Eventueel kunnen zij daarop worden geattendeerd en daarin worden gestimuleerd. Diaconaat is tenslotte geen strijd om een marktaandeel, maar mensen steunen in hun nood en wijzen op Gods liefde.

Benodigheden

Om wijkadoptie vorm te geven zijn er verschillende mogelijkheden. Afhankelijk van de kenmerken van de wijk zal hierin een keus gemaakt moeten worden. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld:

- Kennismakingsactiviteiten in de wijk, laat zien wie de kerk is
- Brief om opzet uit te leggen aan wijkbewoners (voordelen voor bewoners)
- Vragenlijst/checklist
- Goede gespreksvaardigheden
- Goede afspraken, bereikbaarheid, vrijwilligers
- Plattegrond met dossiermogelijkheid (om

doublures te voorkomen)

- Afspraken over criteria voor hulp of dankbaarheidfonds naar draagkracht

Er zijn al tal van voorbeelden waarin kerken hiermee een begin hebben gemaakt, vaak zonder hier de term wijkadoptie aan te verbinden. Wanneer ervaring is opgedaan met deze werkwijze en structurele hulp nodig blijkt te zijn en geboden kan worden, kunnen met

de burgerlijke gemeente afspraken worden gemaakt. De gemeente kan door de WMO een bedrag beschikbaar stellen voor onkostenbestrijding, eventueel vrijwilligersver-

goedingen, of professionele hulp bekostigen e.d. Dit scheelt de burgerlijke gemeente geld en energie. Voor de kerkelijke gemeente is het een uitgelezen kans om zichtbaar te zijn in de omgeving. (Evangelisatie draait tenslotte om Relatie.) Let hierbij wel op dat de kerk niet een goedkope uitvoeringsorganisatie van de overheid wordt.

Tegenwerpingen

Streekkerk- Er zijn uiteraard ook kanttekeningen te maken bij wijkadoptie. Slechts enkele kerken kennen een dergelijk hoge 'ledenconcentratie' dat alle leden in dezelfde wijk wonen als waar hun kerk staat. Veel ker-

ken zijn zelfs streekkerken, zeker kleinere kerkverbanden waarbij leden zich niet automatisch aansluiten bij de dichtstbijzijnde ge-

meente van hun kerkverband. De leden van een streekkerk hebben uiteraard minder binding met een wijk dan de leden die zelf in die wijk wonen. Wellicht kan kennismaking met de problematiek de compassie met de mensen verhogen en de drempel verlagen.

Christenen - In het verlengde hiervan ligt

Het is goed om op de hoogte te zijn van de sociale kaart

Een uitgelezen kans om als kerk zichtbaar te zijn

het bezwaar dat alle kerken toch Christus willen dienen. Voor niet-kerkelijken zijn de onderlinge verschillen totaal niet relevant, dus waarom kunnen alle christenen dan niet samenwerken in projecten in hun eigen straat of woonwijk. Hoewel onderling contact veel voordelen biedt is het maar de vraag of kerkleden zo snel over de verschillen heenstappen. Zeker wanneer de verschillen zeer groot worden geeft dit moeite. Er zijn wel varianten mogelijk waarbij in de wijkadoptie de 'wijkkerk' ook gebruik maakt van christenen uit de wijk zelf. Hiermee blijft wel duidelijk welke kerk aanspreekpunt is, maar christenen kunnen toch in hun eigen wijk aan de slag.

Complexe problemen – Veel problemen zijn te complex of komen te sporadisch voor om door kerkleden opgepakt te worden. Dat is goed voor stellen. Op dat moment is het goed dat er al afstemming tussen kerken plaats-

vond in het diaconaal platform en dat er al overleg was met maatschappelijke organisaties. Zo kunnen die problemen eenvoudig op een hoger level worden geplaatst, of door professionals worden opgepakt, of door gezamenlijke kerken in een plaatselijk of regionaal initiatief. Een combinatie van beiden is uiteraard ook goed mogelijk.

Stap voor stap

Als bovengenoemde tegenwerpingen voldoende zijn ontkracht en de waarde van adoptie van de wijk wordt gedeeld, is het goed om te weten dat dit, al met al, geen kleine klus is. Be-

gin daarom rustig zonder teveel hooi op de vork te nemen. Misschien is het goed om in de beginfase een periode af te spreken waarin bepaalde activiteiten plaatsvinden. En deze daarna te evalueren. De 'week van de wijk' kan hierin een suggestie zijn.

Meer suggesties zijn te vinden op www.diaconaalsteunpunt.nl, in het bijzonder in de handreiking: Diaconaat in je omgeving.

Neem niet teveel hooi
op de vork

Adresgegevens

Diaconaal Steunpunt

www.diaconaalsteunpunt.nl

diaconia@gbouw.nl

Tel. 038-4270480

Postbus 499

8000 AL Zwolle

Telef. avondspreekuur

dinsdag 19.00-20.00 uur

ook via 038-4270480

Bezoekadres

Burg. Vos de Waelstr. 2

Fax 038-4270401

Diaconaal consultant

Derk Jan Poel

Diaconaal steunpunt

Een nieuw gezicht

Even voorstellen: Derk Jan Poel als nieuw Diaconaal Consulent

Derk Jan Poel

U hebt het misschien al eerder vernomen. Per 1 januari is Derk Jan Poel begonnen als Diaconaal consulent. Tot en met maart wordt hij ingewerkt door de huidige Diaconaal consulent, Dirk-Albert Prins.

Derk Jan heeft zijn gezicht al laten zien op diverse bijeenkomsten, dus het kan zijn dat u hem al hebt ontmoet. Zo niet dan staat dat zeker nog te gebeuren. In elk geval volgt hieronder een korte kennismaking met dit nieuwe gezicht op het Diaconaal Steunpunt. Hij stelt zichzelf voor:

Als 'nuchtere' Groninger ben ik in 1974 aan het Hoendiep geboren. Een grote sprong in de tijd brengt ons in 1999, het jaar waarin Harriet en ik zijn getrouwd. Met weer een grote sprong belanden we in 2006 in Lesotho (een land in Zuid-Afrika). Daar hebben we de afgelopen 2,5 jaren ons samen ingezet als vrijwilligers voor Youth for Christ. Met de voeten in de diaconale aarde! Ik was verantwoordelijk voor het coördineren van het jongerenwerk. Denk hierbij aan een jongerencentrum, Bijbelstudies en bezoek aan jongeren in jeugddetentie. Een fantastische ervaring waar we beide met veel plezier en dankbaarheid op terugkijken!

Sinds medio oktober zijn wij weer terug in Nederland en momenteel wonen we tijdelijk in 't Harde. Het is onze wens om weer in Steenwijk te gaan wonen. Dat is de plek waar we voor onze periode in Zuid-Afrika met veel plezier hebben gewoond. Mede omdat we zelfs in de afgelopen 2,5 jaar hebben mogen ervaren hoe deze gemeente in diaconaal opzicht functioneert!

En nu dus nieuw op het Diaconaal Steunpunt.

Iets waarin ik Gods leiding heb ervaren. In de nieuwe functie als Diaconaal Consulent zijn er veel onderwerpen die mij erg aanspreken. Maar de kern voor mij is dat je met diaconaat in het hart van het evangelie zit. Diaconaat kan alleen maar ontstaan vanuit een diep besef en verwondering dat God ons onvoorwaardelijk liefheeft. De dankbaarheid die daarvan het resultaat is, werkt als kracht door in heel ons leven. Zowel in de gemeente als daarbuiten. Diaconaat is dus iets voor elke christen en beslaat alle terreinen van ons leven.

Ik zet me hier graag voor in. Samen met u. In gebed en in vertrouwen op God. Het is mijn wens dat we samen deze dankbaarheid steeds meer plek weten te geven binnen onze gemeenten. Ik hoop zo snel mogelijk 'up and running' (uitdrukking uit mijn Lesotho tijd) te zijn, zodat ik u de kwaliteit van de dienstverlening kan bieden die u zo gewend bent van het Diaconaal Steunpunt.

Met hartelijke broedergroet en tot ziens!
Derk Jan Poel

